

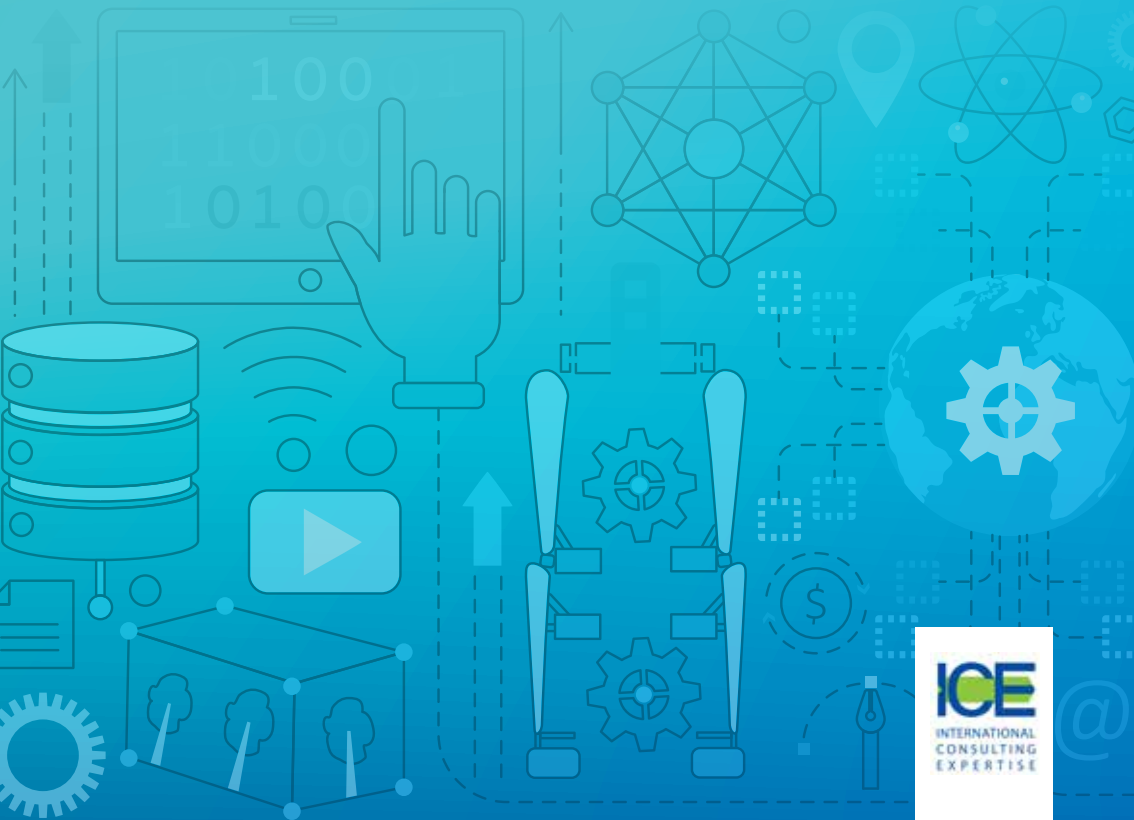

Joint EU-MNE Programme
for Employment, Education
and Social Welfare

This Programme is co-funded
by the European Union and the
Government of Montenegro

PRAKTIČNI VODIČ ZA EFIKASNO KORIŠĆENJE RESURSA I KOMERCIJALIZACIJU

Publikacija je pripremljena uz pomoć Evropske unije i Vlade Crne Gore. Sadržaj ove publikacije predstavlja isključivu odgovornost projekta Tehnička pomoć korisnicima bespovratnih sredstava u sprovođenju projekta CFCU/MNE/089 i ni na koji način ne održava stanovište Evropske unije.

**PRAKTIČNI VODIČ ZA
EFIKASNO KORIŠĆENJE
RESURSA I
KOMERCIJALIZACIJU**

LISTA SKRAĆENICA	6
1. Kako učestvovati?	9
Kako koristiti vodič za efikasno korišćenje resursa i komercijalizaciju?	10
Šta je program Horizont Evropa?	11
Šta je Radni program?	13
Šta je portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere?	14
Registracija učesnika	15
Razumijevanje logike funkcionisanja programa Horizont Evropa	15
2. STUB 1 - Izvrсна nauka	17
<i>Unapređenje i širenje izvrsnosti</i>	18
3. STUB 2 - Globalni izazovi i evropska industrijska konkurentnost	21
<i>Podsticanje ključnih tehnologija i rješenja koja podupiru politike EU</i>	22
4. STUB 3 - Inovativna Evropa	31
<i>Stimulisanje otkrića koja stvaraju tržište i ekosistema pogodnih za inovacije</i>	32
5. Širenje učešća i jačanje evropskog istraživačkog prostora	35
<i>Povećanje sposobnosti i potencijala za inovativniju Evropu</i>	36
6. Identifikovanje odgovarajućeg poziva - analiza poziva - vaša uloga u projektu	41
Analiza poziva - Na šta treba obratiti pažnju?	46
7. Stvaranje konzorcijuma - vođa konzorcijuma i partneri	53
8. Pisanje uspješnog prijedloga - alati za pisanje prijedloga	59
Šta je prijedlog, a šta projekat?	60
Inteligentno tumačenje uputstava	62
Radna struktura projekta koja odgovara vrsti akcije i opisu teme	63
Uzročnost u osmišljavanju prijedloga	63
Dosljednost u tekstu prijedloga	64
Edukovanje evaluatora o kriterijumima ocjenjivanja	65
Pište jasno i koncizno, koristite činjenice i brojke	65
Obezbeđivanje dovoljnog nivoa detalja i dokaza	66
Testirajte svoje prijave u odnosu na evaluacionu tabelu	67
9. Faza ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava i implementacija projekta	69
10. Bibliografija	73

LISTA SKRAĆENICA

BIT - Buduće i nove tehnologije

CCI - Kulturne i kreativne industrije

CDR - Uklanjanje ugljen-dioksida

CEN - Evropski komitet za standardizaciju

CENELEC - Evropski komitet za elektrotehničku standardizaciju

CORDIS - Služba za informisanje o istraživanju i razvoju u zajednici primarni je izvor rezultata Evropske komisije iz projekata koji se finansiraju iz okvirnih programa EU za istraživanje i inovacije (FP1 do Horizont 2020)

CSA - Akcije za koordinaciju i podršku

EBRAINS - Tehnologija inspirisana radom mozga

EFRR - Evropski fond za regionalni razvoj

EIB - Evropska investiciona banka

EIC - Evropski savjet za inovacije

EIT - Evropski institut za inovacije i tehnologiju

EK - Evropska komisija

EMP - Evropska mreža preduzeća

EOSC - Evropski oblak otvorene nauke

ERA - Evropski istraživački prostor

ERC - Evropski istraživački savjet

ESFRI - Evropski strateški forum za istraživačke infrastrukture

EU - Evropska unija

HEInnovate - alat za samoprocjenu visokoškolskih ustanova

IA - Inovativne akcije

iCapital - Nagrada Evropska prijestonica za inovacije

InvestEU - Program EU za podršku politika Unije u oporavku od ekonomskih kriza

IPR - Prava intelektualne svojine

IT - Informacione tehnologije

JRC - Zajednički istraživački centar

KSO - Ključna strateška orijentacija

KTO - Ključne tehnologije koje omogućavaju inovacije

LEAR - Imenovani predstavnik pravnog lica

MSP - Mala i srednja preduzeća

Naredna generacija EU - Fond EU za oporavak i otpornost

NEB - Nova evropska inicijativa Bauhaus

NCP - Nacionalna kontakt osoba

NPP - Najčešće postavljena pitanja

NTS - Nivo tehnološke spremnosti

NVO - Nevladina organizacija

OECD - Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj

FP6 - Šesti okvirni program, Program Evropske unije za istraživanje i tehnološki razvoj

FP7 - Sedmi okvirni program, Program Evropske unije za istraživanje i tehnološki razvoj

FP8 ili Horizont 2020 - Osmi okvirni program za istraživanje i inovacije

FP9 ili Horizont Evropa - Deveti okvirni program za istraživanje i inovacije

R&I - istraživanje i inovacije

RIA - Akcija za istraživanje i inovacije

RP - Radni paket

SIA - Strateška inovaciona agenda

SRR - Struktura raspodjele rada

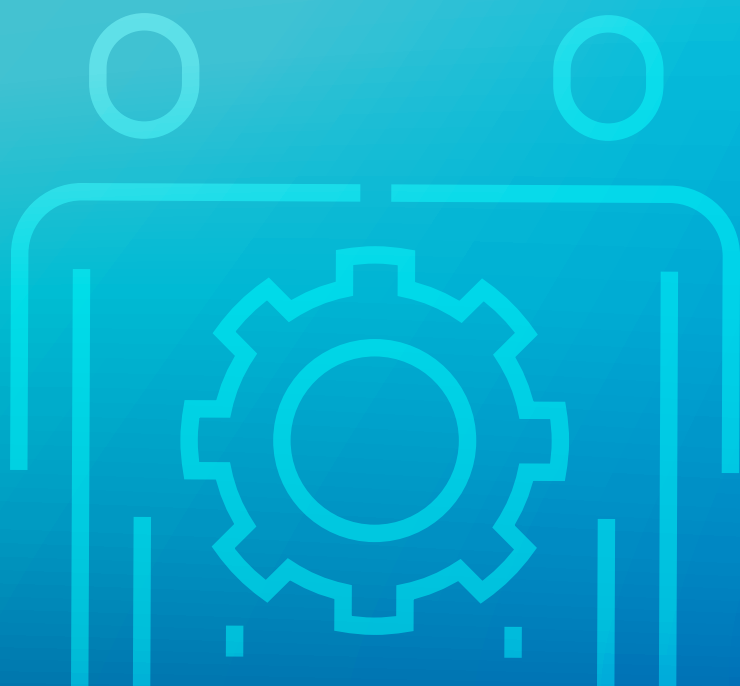
STE(A)M - oblasti STEM (nauka, tehnologija, inženjerstvo i matematika) sa A dodatim za umjetnost

UNCAN - Evropska inicijativa za razumijevanje kancera

VI - Vještačka inteligencija

ZZI - Zajednice znanja i inovacija

**Kako
učestvovati?**

Kako koristiti vodič za efikasno korišćenje resursa i komercijalizaciju?

Ovaj vodič je među prvim takve vrste za program Horizont Evropa koji namjerava da pomogne potencijalnim učesnicima da se uspješno snađu među stotinama poziva/tema i identifikuju najbolje izvore finansiranja koji odgovaraju njihovim potrebama. Odjeljci vodiča II - V rezimiraju najveći okvirni program za istraživanje i inovacije na svijetu i fokusiraju pažnju čitalaca na primjere poziva/tema.

Naredni cilj ovog vodiča je da pomogne učesnicima da odrede i definišu svoju ulogu u projektu. Odjeljci VI i VII objašnjavaju principe kako analizirati poziv za podnošenje prijedloga i napraviti konzorcijum.

Filozofija pisanja uspješnog prijedloga ukratko je predstavljena u odjeljku VIII.

Na kraju, u odjeljku IX nalazi se objašnjenje šta je faza sporazuma o dodjeljivanju bespovratnih sredstava i savjeti za sprovođenje projekta.

Vodič je osmišljen na osnovu kompilacije i prilagođavanja formalnih dokumenata Evropske komisije za potrebe čitalaca i najbolje prakse nekoliko iskusnih stručnjaka i autora, a bavi se najčešćim pitanjima učesnika i najčešćim greškama u pisanju prijedloga projekata. Bibliografija na kraju ovog vodiča upućuje čitaocima na izvorne dokumente koji su korišćeni u procesu, radi detaljnijeg čitanja.

Pokušali smo da sadržaj, izgled i stil ovog vodiča učinimo što konciznijim.

Slika: Smjernice za efikasno korišćenje resursa i komercijalizaciju/Horizont Evropa - Mapa puta kako učestvovati

Šta je program Horizont Evropa?

Razumijevanje devetog Okvirnog programa za istraživanje i inovacije (2021 - 2027) predstavlja izazov, zbog njegove veličine, obima i složenosti.

Najčešća zamka budućih učesnika je što *ne čitaju i ne sprovode zvanična uputstva*. Zapravo, većina novih učesnika *teško da će razumjeti* čitav program, a to *nije ni neophodno za uspješno učešće*.

Stoga, u ovom Vodiču, prezentacija programa Horizont Evropa služi za pružanje orijentacije, „gdje“ možete da učestvujete; u kojim stubovima, radnim programima, pozivima/temama i vrstama akcija, dok iskusniji učesnici mogu da pronađu nove mogućnosti finansiranja.

Druga zamka za početnike je utvrđivanje odgovarajuće uloge. Odlučivanje između vođenja konzorcijuma, pridruživanja konzorcijumu kao partner ili vođenja projekta kao jedini učesnik daje tri *različite strategije za učesnike*. Da bi stvari bile složenije, formiranje konzorcijuma i pisanje prijedloga takođe se razlikuju za svaki poziv/temu, jer program Horizont Evropa nudi najveći broj mogućnosti za finansiranje na svijetu, ali je i najkonkurentniji.

U odjeljcima VI-IX ovog Vodiča prikazane su *ključne varijable za uspjeh* na svakom od koraka, od analize poziva, odabira uloge, stvaranja konzorcijuma do pisanja uspješnog prijedloga i pripreme za sprovođenje projekta.

Horizont Evropa je okvirni program za istraživanje i inovacije koji traje od 2021. do 2027. godine. Kao što je spomenuto u uvodu, to je *deveti program* koji je naslijedio prethodni Horizont 2020 (FP8), FP7, FP6 i druge slične instrumente prije sredine 80-ih, tako da se nadovezuje na vodeću svjetsku bazu podataka o istraživačkim i inovacionim projektima. Horizont Evropa ima početni budžet od oko 95,5 milijardi EUR, što ga čini najvećim otvorenim izvorom finansiranja za istraživanje i inovacije na svijetu. Program Horizont Evropa ima za cilj da zadrži EU na čelu globalnih istraživanja i inovacija. Operativni ciljevi su *shodno tome široko i strateški postavljeni*:

podržavanje sprovođenja *prioriteta politika Unije*, uključujući *Ciljeve održivog razvoja i Pariški sporazum*; postizanje, ambicioznih ciljeva kroz misije u području *istraživanja i inovacija*;

jačanje *izvršnih osnovnih istraživanja i istraživanja koja su na granici novih spoznaja*; *promocija izvrsnosti, širenje učešća*; jačanje *rodne dimenzije*; *međunarodna saradnja*; *promocija odgovornog istraživanja i inovacija*;

jačanje *veze između politika istraživanja, inovacija, obrazovanja i drugih*; jačanje *veza i saradnje u evropskim istraživanjima i inovacijama*, i u *različitim sektorima i disciplinama*;

poboljšanje odnosa između *nauke i društva, vidljivosti nauke i naučne komunikacije i promovisanje uključivanja građana i krajnjih korisnika u procese zajedničkog oblikovanja i stvaranja*;

5. **privlačenje talenata**, obuka i zadržavanje istraživača i inovatora u Evropskom istraživačkom prostoru;

6. **podsticanje otvorene nauke** i osiguravanje vidljivosti javnosti **otvorenog pristupa naučnim publikacijama** i istraživačkim podacima;

7. **razvoj istraživačke infrastrukture** širom Evropskog istraživačkog prostora i pružanje transnacionalnog pristupa;

8. **podsticanje korišćenja rezultata istraživanja i inovacija** radi povećanja privatnih investicija i razvoja politika; poboljšanje pristupa rizičnom finansiranju, takođe kroz **sinergije sa InvestEU**, naročito gdje tržište ne pruža održivo finansiranje;

9. **ubrzavanje industrijske transformacije**, kroz **poboljšane vještine za inovacije**;

10. **podsticanje aktivnosti istraživanja i razvoja** u malim i srednjim preduzećima i kreiranje i ubrzanje rasta inovativnih kompanija, naročito startapova, MSP, a u izuzetnim slučajevima i manjih preduzeća srednje tržišne kapitalizacije;

Za pažljivog čitaoca, operativni ciljevi otkrivaju viziju Evropskog istraživačkog i inovacionog prostora i mogu da pozicioniraju projektne inicijative projekta radi njegovog ostvarenja.

Struktura programa Horizont Evropa podijeljena je na 3 stuba: Izvrzna nauka, Globalni izazovi i evropska industrijska konkurentnost, i Inovativna Evropa. Pored toga, postoji i horizontalni dio - Širenje učešća i jačanje Evropskog istraživačkog prostora. Svaki stub i dio programa Horizont Evropa sastoji se od određenih tematskih odjeljaka koji su obuhvaćeni sopstvenim radnim programima.

Link za video uvod u strukturu Horizont Evropa:
<https://youtu.be/D3v2IBUYB64>

Stub 1

Izvrzna nauka

Evropski istraživački savjet

Marija Sklodowska Kiri Akcije (MSCA)

Istraživačke infrastrukture

Stub 2

Globalni izazovi i evropska industrijska konkurentnost

KLASTERI

- Zdravlje
- Kultura, kreativnost i inkluzivno društvo
- Civilna bezbjednost za društvo
- Digitalizacija, industrija i svemir
- Klima, energetika i mobilnost
- Hrana, bioekonomija, prirodni resursi, poljoprivreda i životna sredina

Zajednički istraživački centar

Stub 3

Inovativna Evropa

Evropski savjet za inovacije

Evropski inovacioni ekosistemi

Evropski institut za inovacije i tehnologiju

Širenje učešća i jačanje Evropskog istraživačkog prostora

Širenje izvrsnosti i učešća

Reformisanje i unapređenje evropskog sistema za istraživanje i inovacije

Šta je Radni program?

Radni programi utvrđuju mogućnosti finansiranja u okviru programa Horizont Evropa. Sadržaj radnog programa za Horizont Evropa priprema se kroz strateško planiranje, te strateški plan koji iz njega proizilazi. Priprema radnih programa uključuje konsultacije sa zainteresovanim stranama. U tu svrhu uspostavljene su savjetodavne grupe koje se sastoje od širokog spektra zainteresovanih strana, od predstavnika industrijskog i istraživačkog sektora do predstavnika civilnog društva.

Trenutni glavni Horizont Evropa radni program sastoji se od uvoda, tematskih odjeljaka i opštih aneksa koji opisuju opšta pravila kao što su standardni uslovi za apliciranje i kriterijumi prihvatljivosti, kriterijumi odabira i dodjele, itd.

Svaki tematski odjeljak je zaseban i opisuje sveukupne ciljeve, odgovarajuće pozive za podnošenje prijedloga projekata i teme unutar svakog poziva.

Putem poziva za podnošenje prijedloga projekata, Komisija na konkurentnoj

osnovi vrši odabir organizacija ili fizičkih lica koji će sprovesti projekte koje sufinansira EU jer takvi projekti doprinose ciljevima politike EU. Detaljnije informacije, uključujući raspodjelu budžeta, možete pronaći u tematskim odjeljcima programa.

Često se dešava da nacrti radnih programa budu objavljeni ili čak da „procure“ prije zvaničnih verzija, odnosno prije zvanične objave poziva. Oni se uglavnom distribuiraju Programskim odborima (sastavljenim od nacionalnih delegata) radi davanja komentara. Iako to **nijesu zvanični dokumenti**, mogu da posluže kao koristan materijal za druge zainteresovanim stranama kako bi započeli pripreme sa budućim prijedlozima projekata, jer pružaju vrijedan pregled poziva koji će biti objavljeni. **Nacrti radnih programa** dostupni su kod nacionalnih kontakt osoba za program Horizont Evropa, internet stranicama za akcije odrške a kao što je <https://www.eufunds.info>, dok se zvanični Radni programi objavljuju na Portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere.

Svi radni programi

Radni program

Poziv za podnošenje prijedloga

Slika: Referentni dokumenti portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere, sadržaj radnog programa i pozivi za podnošenje prijedloga

Link: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

Link: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2021/wp_horizon-eic-2021_en.pdf

Šta je portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere?

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere je jedinstvena tačka (jedinstveno područje elektronske razmjene podataka) za aplikante, ugovarače i eksperte u okviru programa finansiranja sa svim relevantnim informacijama i uputstvima.

Ovdje se objavljuju *Pozivi za podnošenje prijedloga projekata* i prijedlozi projekata podnose elektronskim putem. Učesnici, koji planiraju da učestvuju u programu Horizont Evropa, moraju posjedovati temeljno razumijevanje onoga što se obično naziva Portal za učesnike. Ovaj Vodič ne opisuje portal detaljno, ali pruža osnovne informacije, imajući u vidu da Evropska komisija ima sveobuhvatan set smjernica i onlajn alata za obuku koji se odnose na portal.

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere sadrži sljedeće odjeljke: **Pretraga mogućnosti finansiranja i tendera** sa

otvorenim, zatvorenim i predstojećim pozivima; **Referentni dokumenti** kao što su obrasci za prijavu i evaluacioni obrasci; **Pretraga partnera**; **Projekti** i rezultati i druge relevantne informacije za aplikante i učesnike. U ovom Vodiču ćemo se pozivati na različite odjeljke i alate Portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere, jer je to glavni izvor informacija za učesnike i nudi široke mogućnosti za dobijanje podrške, tj.: pretraga partnera, Onlajn priručnik koji je vaš vodič za procedure od podnošenja prijedloga do upravljanja vašim bespovratnim sredstvima, Vodič kroz program Horizont Evropa koji sadrži detaljne smjernice o strukturi, budžetu i političkim prioritetima programa, Služba za korisnike, Evropska mreža preduzetništva, IT pomoć za korisnike (IT helpdesk) i Evropska služba za pomoć za prava intelektualne svojine, koja vam može pomoći u odgovorima na pitanja koja se odnose na intelektualnu svojinu. S druge strane, CEN i CENELEC, evropske organizacije za standardizaciju, savjetuju vas kako da se pozabavite standardizacijom u svom projektnom prijedlogu.

Link za Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tender:

Link: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>

Registracija učesnika

Da biste učestvovali, morate registrovati svoju organizaciju prateći uputstva navedena na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:

Link za registraciju:
<https://ec.europa.eu/research/participants/urf/registration/research>

Razumijevanje logike funkcionisanja programa Horizont Evropa

STRATEŠKI PLAN	Priroriteti politika EU	Glavni prioriteti za EU, tj. Evropski zeleni dogovor; Evropa spremna za digitalno doba; Snažnija Evropa u svijetu; Promovisanje evropskog načina života; Novi podsticaj evropskoj demokratiji
	Ključne strateške orijentacije	Strateški ciljevi u kojima se očekuje da će ulaganja u istraživanje i inovacije napraviti razliku. Strateški plan 2021-24, definiše ključne strateške orijentacije za prve četiri godine Horizont Evropa, višegodišnjeg okvirnog programa EU za istraživanje i inovacije. Utvrđuje prioritete za istraživanje i inovacije radi podrške sprovođenja politika.
	Oblasti uticaja	Najvažnije transformacije i koristi koje treba njegovati kroz istraživanje i inovacije. Programi finansiranja Evropske unije, uključujući Horizont Evropa, osmišljeni su kao Instrumenti za sprovođenje politika EU.
RADNI PROGRAM	Očekivani uticaji/destinacije	Konkretan doprinos projekta radnom programu, očekivani uticaji opisani u destinaciji. Destinacija direktno podržava ključne strateške orijentacije (KSO), kako je navedeno u Strateškom planu. Uticaji i destinacije su sinonimi na ovom nivou i uglavnom se javljaju negdje nakon završetka projekta.
	Očekivani učinci/teme	Očekivani srednjoročni efekti projekata podržanih u okviru date teme. Rezultati projekta treba da doprinesu učincima, naročito podstaknuti mjerama širenja i eksploatacije. (tj. prihvatanje, efektivno korišćenje) skraćuju ih nakon projekta.
	Rezultati projekta	Šta se generiše tokom implementacije projekta, tj. praktično znanje i iskustvo, inovativna rješenja, novi poslovni modeli, preporuke za politike, nova infrastruktura, itd.

Da biste u potpunosti shvatili program Horizont Evropa, neophodno je razumjeti političke prioritete Evropske unije, tj. „Kako misle u Briselu?“. Kreiranje politika odnosi se na dugoročno planiranje za suočavanje sa izazovima EU, a programi finansiranja kao što je Horizont Evropa su instrumenti osmišljeni za sprovođenje ciljeva politike EU. Nakon izbora za Evropski parlament

u maju 2019. godine, Evropska unija postavila je niz prioriteta koji oblikuju političku i programsku agendu do 2024. godine. U fokusu su četiri glavna prioriteta: zaštita građana i sloboda; razvijanje jake i aktivne privredne baze; izgradnja klimatski neutralne, zelene, pravedne i socijalne Evrope; promovisanje evropskih interesa i vrijednosti na globalnoj sceni.

Institucije EU postigle su politički sporazum o programu Horizont Evropa u decembru 2020. godine i odredile njegov budžet na 95,5 milijardi EUR (uključujući 5,4 milijarde EUR iz instrumenta EU Sljedeće generacije - Fond za oporavak). Na osnovu Strateškog plana Horizont Evropa, kreiran je dvogodišnji radni program. Prvi radni program definiše sadržaj poziva za 2021. i 2022. godinu.

Od prijedloga projekta koji se podnose u sklopu poziva se očekuje da osiguraju postizanje svih učinaka i uticaja (destinacija) koji se tiču određenih tema navedenih u radnom programu. Učesnike koji su novi mogu zbuniti složenost poziva/tema, kriterijumi ocjenjivanja, vrste akcija ili mogu biti preopterećeni informacijama i slično. Stoga, razumijevanje logike koja stoji iza FP9 pomaže da se sagleda šira slika gdje se vaši projekti uklapaju kako bi se izašlo na kraj sa složenošću poziva.

Sljedeća četiri odjeljka vodiča treba da novim učesnicima pruže pregled mogućnosti za učešće, na osnovu primjera poziva/tema, uticaja/destinacija i ciljeva radnog programa. Terminologija korišćena u sljedećim odjeljcima uglavnom je izdvojena iz relevantnih zvaničnih dokumenata kako bi se izbjeglo nerazumijevanje. Pogrešno tumačenje kao posljedica „nečitanja“ uputstava predstavlja glavnu prepreku za nove učesnike. Cilj naredna četiri odjeljka NIJE da edukuje čitaoce o cjelokupnom programu Horizont Evropa, ni da isti promoviše,

već da pruži način, orijentacionu mapu za učesnike da pronađu „gdje“ (u kojim pozivima) da učestvuju. Stoga vam se savjetuje da jednostavno identifikujete teme ili oblasti koje odgovaraju vašim interesovanjima u okviru strukture programa Horizont Evropa. Svaki odjeljak pruža rezime najrelevantnijih informacija i primjere poziva/tema kako bi učesnici donosili informisane odluke.

Imajte na umu da je mreža nacionalnih kontakt osoba (*National Contact Points - NCP*) glavna struktura koja pruža smjernice, praktične informacije i pomoć o svim aspektima učešća i pozivima/temama. Oni pružaju informacije i direktnu pomoć potencijalnim aplikantima i korisnicima, kroz životni ciklus projekta, na njihovom jeziku.

NCP imaju ključnu ulogu u postizanju ciljeva i uticaja programa osiguravajući da program postane poznat i lako dostupan svim potencijalnim aplikantima. Možete da tražite personalizovanu podršku na svom nacionalnom jeziku od svojih nacionalnih kontakt osoba na:

NCP link:

<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/support/ncp>

STUB 1
Izvrсна наука

Unapređenje i širenje izvrsnosti

Izvrсна nauka, kao prvi stub programa, ima za cilj da poveća globalnu naučnu konkurentnost EU. Podržava istraživačke projekte koji su na granici novih spoznaja koje vode najbolji istraživači preko Evropskog istraživačkog savjeta, finansira stipendije za iskusne istraživače, mreže za obuku doktoranada i razmjene kroz Marija Sklodovska-Kiri akcije, i ulaže u istraživačke infrastrukture vrhunske klase.

Stub Izvrčna nauka sastoji se od tri glavna dijela:

● Evropski istraživački savjet

Finansiranje istraživanja koja su na granici novih spoznaja, a koja osmišljavaju i vode najbolji istraživači u Evropi. Evropski istraživački savjet sastoji se od tri glavna poziva:

Početni grant (Starting Grant)-

Podrška izvrsnim vodećim istraživačima u fazi karijere u kojoj formiraju svoj nezavisni istraživački tim ili započinju vlastiti istraživački program. Vodeći istraživači moraju da pokažu revolucionarnu prirodu, ambiciju i izvodljivost svog naučnog prijedloga. Do 1.500.000 EUR za period od 5 godina. Dodatno finansiranje do 1.000.000 EUR.

Grant za osnaživanje istraživačkog tima (Consolidator Grant) -

Podrška izvrsnim glavnim istraživačima u fazi karijere u kojoj još uvijek mogu da konsoliduju svoj nezavisni istraživački tim ili program. Glavni istraživači moraju da pokažu revolucionarnu prirodu, ambiciju i izvodljivost svog naučnog prijedloga. Do 2.000.000 EUR za period od 5 godina. Dodatno finansiranje do 1.000.000 EUR.

Grant za napredne istraživače (Advanced Grant) -

podrška izvrsnim vodećim istraživačima u fazi karijere u kojoj su oni već afirmisani kao vođe istraživanja sa priznatim dosadašnjim rezultatima u istraživanju. Vodeći istraživači moraju da pokažu revolucionarnu prirodu, ambiciju i izvodljivost svog naučnog prijedloga. Do 2.500.000 EUR za period od 5 godina. Dodatno finansiranje do 1.000.000 EUR.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:

https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/wp-call/2021/wp_horizon-erc-2021_en.pdf

● Marija Sklodovska Kiri Akcije (Marie Skłodowska-Curie Actions - MSCA)

MSCA uglavnom finansira stipendije i mobilnost istraživača. To je referentni program Unije za obrazovanje doktoranada i obuku postdoktoranada.

MSCA obuhvata sljedeće glavne pozive tokom 2021-22:

MSCA doktorske mreže (MSCA Doctoral Networks)

imaju za cilj obučavanje kreativnih, doktoranada sa preduzetničkim potencijalom, koji su sposobni da se suoče sa postojećim i budućim izazovima i da svoje znanje i ideje pretvore u proizvode i usluge od ekonomskog i društvenog značaja. MSCA DM će istraživače opremiti odgovarajućom kombinacijom prenosivih istraživačkih kompetencija, i pružiti im bolju karijeru.

nu perspektivu kako u akademskom, tako i u neakademskom sektoru kroz međunarodnu, interdisciplinarnu i međusektorsku mobilnost u kombinaciji sa vrednosnim sistemom orijentisanim na inovacije.

Cilj **MSCA postdoktorskih stipendija (MSCA Postdoctoral Fellowships)** je poboljšanje kreativnog i inovativnog potencijala istraživača sa doktoratom, koji žele da steknu nove vještine kroz naprednu obuku te međunarodnu, interdisciplinarnu i međusektorsku mobilnost. MSCA postdoktorske stipendije otvorene su za izvrsne istraživače *bilo koje nacionalnosti, uključujući istraživače koji žele da se reintegrišu u Evropu, istraživače koji su raseljeni zbog sukoba, kao i istraživače sa velikim potencijalom u cilju ponovnog pokretanja karijere u oblasti istraživanja.* Ova šema takođe **podstiče istraživače da rade na istraživačkim i inovacionim projektima u neakademskom sektoru.**

MSCA razmjene osoblja (MSCA Staff Exchanges) promovišu inovativnu međunarodnu, međusektorsku i interdisciplinarnu saradnju u oblasti istraživanja i inovacija kroz razmjenu osoblja i razmjenu znanja i ideja u svim fazama inovacionog procesa. Ova šema podstiče zajedničku kulturu istraživanja i inovacija koja pozdravlja i nagrađuje kreativnost i preduzetništvo i pomaže u pretvaranju ideja u inovativne proizvode, usluge ili procese. Otvorena je za istraživačko, tehničko, administrativno i rukovodeće osoblje.

MSCA COFUND (Sufinansiranje nacionalnih, regionalnih i međunarodnih programa) bavi se sufinansiranjem novih ili postojećih doktorskih programa i postdoktorskih šema stipendiranja na nacionalnom, regionalnom ili međunarodnom nivou s ciljem širenja najboljih praksi programa MSCA, uključujući međunarodnu, međusektorsku i interdisciplinarnu istraživačku obuku, kao i transnacionalnu i međusektorsku mobilnost istraživača u svim fazama karijere.

MSCA i građani (MSCA and Citizens), kroz Evropsku noć istraživača, ima za cilj da približi istraživanje i istraživače široj javnosti, da poveća svijest o istraživačkim i inovacionim aktivnostima i da podstakne veće uvažavanje obrazovanja u oblasti nauke i istraživanja od strane javnosti. Takođe treba da predstavi ulogu koju istraživači imaju u društvu i privredi, kao i uticaj rada istraživača na svakodnevni život građana, a nastoji i da poveća zainteresovanost mladih za karijeru u oblasti nauke i istraživanja.

MSCA Podrška (MSCA Support) ima za cilj promociju, podršku i implementacije MSCA te njeno upotpunjavanje, a inicijative su usmjerene, na primjer, na NCP, na istraživače u riziku, itd.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:

<https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

● Istraživačka infrastruktura

Opšti cilj Programa istraživačke infrastrukture u okviru programa Horizont Evropa je osnaživanje Evrope kroz vrhunske istraživačke i tehnološke infrastrukture kojima se može pristupiti.

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Podrška Evropskom strateškom forumu za istraživačke infrastrukture (ESFRI), Grupa za razmatranje elektronskih infrastrukture, bilateralna saradnja, razvijanje evropskih istraživačkih infrastrukture, ESFRI projekti istraživačkih infrastrukture, ekosistem Evropske digitalne platforme za Otvorenu nauku (EOSC), omogućavanje otkrivanja i interoperabilnosti kolaborativnih istraživačkih objekata u naučnim zajednicama, FAIR i otvorena razmjena podataka¹ kao podrška evropskoj spremnosti za zarazne bolesti, istraživanje kancera, servisi istraživačke infrastrukture za podršku medicinskim istraživanjima, ubrzanju zelene i digitalne transformacije i unapređenju istraživanja na granici novih spoznaja, brzi odgovori na epidemije zaraznih bolesti, istraživanja koja se bave kancerom,

održiva i otporna poljoprivreda i agroekološke tranzicije, reagovanje na uticaj klimatskih rizika na životnu sredinu, razvoj materijala za cirkularnu ekonomiju, inkluzivni globalni lanac vrijednosti i oporavak Evrope od socijalno-ekonomskih kriza, unapređenje istraživanja na granici novih spoznaja, bolja upotreba imidžing metoda, istraživanje u oblasti neuronauke za zdravlje i tehnologija zasnovana na moždanim aktivnostima putem EBRAINS infrastrukture, naučna instrumentacija, alati i metode sljedeće generacije, interdisciplinarni digitalni blizanci, mrežna povezanost u oblasti istraživanja i obrazovanja.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

¹ FAIR podaci su podaci koji ispunjavaju principe dostupnosti, pristupačnosti, interoperabilnosti i ponovne upotrebljivosti. Akronim i principi definisani su u radu od marta 2016. godine u časopisu *Scientific Data* od strane konzorcijuma naučnika i organizacija.

STUB 2
**Globalni izazovi i
evropska industrijska
konkurentnost**

Podsticanje ključnih tehnologija i rješenja koja podupiru politike EU

Stub Globalni izazovi i evropska industrijska konkurentnost podržava istraživanje povezano sa društvenim izazovima i jača tehnološke i industrijske kapacitete kroz klustere. Postavlja ambiciozne ciljeve kroz pet EU misija i šest klastera. Takođe uključuje Zajednički istraživački centar koji podržava kreatora politika na EU i nacionalnom nivou, pružajući im nezavisne naučne dokaze i tehničku podršku.

ŠEST KLASTERA

Šest tematskih klastera pokrivaju čitav spektar Ciljeva održivog razvoja i imaju interdisciplinarnu ili transdisciplinarnu orijentaciju (uključujući humanističke, društvene i kulturološke nauke).

1. Zdravlje

„Zdravlje“ je usmjereno na dvije ključne strateške orijentacije koje stvaraju otpornije, inkluzivno i demokratsko evropsko društvo i promovišu otvorenu stratešku autonomiju predvođeci razvoj ključnih digitalnih tehnologija, tehnologija razvoja i i onih u nastajanju, sektora i lanaca vrijednosti. Ima za cilj da doprinese uglavnom četiri oblasti uticaja strateškog plana:

- Dobro zdravlje i visokokvalitetna dostupna zdravstvena njega;
- Otporna EU pripremljena za nove prijetnje;
- Visokokvalitetne digitalne usluge za sve;
- Konkurentna i sigurna ekonomija podataka.

Očekivani uticaji su:

- Destinacija 1. Zdravlje u društvu koje se brzo mijenja
- Destinacija 2. Život i rad u ambijentu koji promoviše zdravlje
- Destinacija 3. Suzbijanje bolesti i smanjenje tereta bolesti
- Destinacija 4. Obezbeđivanje pristupa inovativnoj, održivoj i visokokvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti
- Destinacija 5. Ostvarivanje punog potencijala novih alata, tehnologija i digitalnih rješenja za zdravo društvo
- Destinacija 6. Održavanje inovativne, održive i globalno konkurentne zdravstvene industrije

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Digitalno osnaživanje i zdravstvena pismenost, personalizovana prevencija, održavanje zdravlja, jačanje mentalnog zdravlja, alati za vještačku inteligenciju, sprečavanje gojaznosti, hronične upale, stresori iz okoline, elektromagnetna polja, kvalitet vazduha, troškovi klimatskih promjena, rizici od hemikalija, palijativna njega, prenamjena ljekova, bolesti povezane sa siromaštvom, individualni odgovor domaćina na viruse, antimikrobna rezistencija, pripremljenost za pandemiju, imunoterapija sljedeće generacije, vakcine 2.0, terapije za rijetke bolesti, smanjenje rizika kod adolescenata i mladih, kvalitet njega i bezbjednosti pacijenata, podaci i alati za podršku pri odlučivanju, mreža javnih nabavki za inovacije, pristup zdravstvenoj

zaštiti, otpornost sistema zdravstvene zaštite, bolje ekonomsko predviđanje, finansijsko planiranje i strategije nabavke/ strategije ugovaranja, pametni medicinski uređaji i njihova hirurška implantacija, napredne terapije sljedeće generacije, inovativni alati za upotrebu i ponovnu upotrebu zdravstvenih podataka, lijekovi koji se izdaju na recept za ozbiljnije bolesti, procjena zdravstvene tehnologije, računarski modeli, zeleni farmaceutski proizvodi, novi antimikrobni lijekovi, pouzdana etiketa mHealth u Evropi: zdravstvene i velnes aplikacije, sajber bezbjednost medicinskih uređaja, povećanje primjene računarskih tehnologija, novi modeli formiranja cijena i plaćanja za isplative i pristupačne zdravstvene inovacije, osnivanje evropskog čvorišta za pametne zdravstvene inovacije i evropskog elektronskog ekosistema za razmjenu zdravstvenih kartona.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:

<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

2. Kultura, kreativnost i inkluzivno društvo

Klaster „Kultura, kreativnost i inkluzivno društvo“ nastoji da ispuni ciljeve i prioritete EU na unapređenju demokratskog upravljanja i učešća građana, na zaštiti i promociji kulturnog nasljeđa, i odgovori i doprinese oblikovanju višestrukih društvenih, ekonomskih, tehnoloških i kulturnih transformacija. Klaster 2 mobilise multidisciplinarnu stručnost evropskih društvenih i humanističkih nauka za razumijevanje osnovnih savremenih transformacija društva, ekonomije, politike i kulture. Njegov cilj je da pruži opcije programskih politika utemeljene na činjenicama za socijalno pravedan i inkluziv-

ivan zeleni i digitalni oporavak Evrope.

Očekivani uticaji su:

- ✓ Destinacija 1. Inovativna istraživanja o demokratiji i upravljanju
- ✓ Destinacija 2. Inovativna istraživanja o evropskoj kulturnoj baštini i kulturnim i kreativnim industrijama
- ✓ Destinacija 3. Inovativna istraživanja društvenih i ekonomskih transformacija

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Zaštita i očuvanje demokratija, budućnost liberalne demokratije, ekonomski modeli i savremene demokratije, feminizmi, susjedstvo EU, građansko učešće, uticaj nejednakosti, politika i upravljanje u postpandemijskom svijetu, preoblikovanje demokratije, vještačka inteligencija, veliki podaci i demokratija, obrazovanje za demokratiju, politički ekstremizam, mediji, onlajn društvene mreže i novi mediji, globalno upravljanje za svijet u tranziciji, kulturno nasljeđe, kreativne industrije, muzeji i druge kulturne institucije, antropogene prijetnje, evropsko kulturno nasljeđe i umjetnost, percepcije, vrijednosti i vjerovanja u politiku, tradicionalni zanati, evropski muzički ekosistem, evropska filmska industrija, efekti klimatskih promjena i prirodnih opasnosti na kulturno nasljeđe i sanaciju, igre i kultura, evropski bauhaus, socijalne i ekonomske transformacije, inkluzija u vrijeme promjena, neregularni migranti u Evropi, mijenjanje svijeta rada i socijalne zaštite, utvrđivanje ključnih pokreta naspram trendova nejednakosti, kultura, kreativnost i inkluzivno društvo, loši ishodi učenja u osnovnim vještinama i ranom pohađanju škole, nove tehnologije u obrazovanju i obuci, novo normalno?

Zapošljavanje i socijalni uticaji, savremena Kina u Evropi, prostorna mobilnost, rodno i socijalno, ekonomsko i kulturno osnaživanje, inkluzivno tržište rada, jačanje rasne, etničke i vjerske ravnopravnosti, povratak i readmisija neregularnih migranata, socio-ekonomski efekti starenja društava.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-toparticipate/reference-documents>

3. Civilna bezbjednost za društvo

Klaster „Civilna bezbjednost za društvo“ podržaće sprovođenje prioriteta programskih politika EU koji se odnose na bezbjednost, uključujući sajber bezbjednost i smanjenje rizika od katastrofa i otpornost. Pored toga, nadovezaće se na iskustvo stečeno tokom krize KOVID-19 u smislu prevencije, ublažavanja, pripravnosti i izgradnje kapaciteta za krize (uključujući zdravstvene krize) i na poboljšanje međusektorskih aspekata takvih kriza.

Očekivani uticaji su:

- Destinacija 1. Bolja zaštita EU i njenih građana od kriminala i terorizma
- Destinacija 2. Efektivno upravljanje spoljnim granicama EU
- Destinacija 3. Otporna infrastruktura
- Destinacija 4. Povećana sajber bezbjednost
- Destinacija 5. Društvo za Evropu otporno na katastrofe
- Destinacija 6. Ojačana bezbjednost istraživanja i inovacija

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Kriminal i terorizam, savremena analiza informacija, donošenje odluka u sektoru turizma zasnovanih na podacima i znanju, zakonito presretanje, dezinformacije i lažne vijesti, poboljšana forenzika, moderna biometrija, porodično i seksualno nasilje, spremnost na napade, organizovani kriminal i kriminal u životnoj sredini, trgovina kulturnim dobrima, vatreno oružje, sajber bezbjednost, seksualna eksploatacija djece, korupcija, proizvodnja droga, trgovina ljudima, krađa identiteta na mreži, istrage mjesta zločina, zloupotreba kulture onlajn igranja, upravljanje spoljnim granicama EU, nadzor granice i pomorska sigurnost, sposobnost nadzora, sigurnost carina i lanaca snabdijevanja, prijetnje i nedozvoljena roba u poštanskim i ekspresnim kurirskim tokovima, podvodno otkrivanje, otporna infrastruktura, veliki poremećaji evropske infrastrukture, sistemski rizici, pandemije, otporni i sigurni pametni gradovi, hardver, softver i sigurnost lanca snabdijevanja, vještačka inteligencija za sajber bezbjednost, bezbjednost usmjerena na čovjeka, privatnost i etika, tehnologije za zaštitu privatnosti, sigurnost „prema dizajnu“, kvantno otporna kriptografija, agilno sertifikovanje, društvo otporno na katastrofe, povećana svijest i spremnost za rizik, višestruke opasnosti, ekstremni klimatski događaji, sposobnosti adaptacije i izgradnja scenarija, katastrofe povezane sa klimom, prirodne opasnosti, kapaciteti za prvi i drugi odgovor na opasnost, mobilne laboratorije koje se mogu brzo uspostaviti, ponašanja i psihološke reakcije građana, predviđanje i rano upozoravanje, vrijeme za reagovanje u urbanim sredinama, akcije spašavanja, mreže znanja, inovacije vođene zahtjevima o situacionoj svjesnosti, kapacitet predviđanja, primjena ino-

vacija, prekomercijalna nabavka inovativnih bezbjednosnih tehnologija, društvene inovacije kao pokretači bezbjednosnih rješenja i povećana percepcija bezbjednosti.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-toparticipate/reference-documents>

4. Digitalizacija, industrija i svemir

Napredak u digitalnim i industrijskim tehnologijama, uključujući svemir, oblikuju sve sektore privrede i društva. Oblasti intervencije su široke i uključuju:

Proizvodne tehnologije;

Napredne materijale;

Internet sljedeće generacije;

Cirkularne industrije; Svemir, uključujući osmatranje Zemlje;

Tehnologije razvoja u nastajanju;

Ključne digitalne tehnologije, uključujući kvantne tehnologije;

Vještačka inteligencija i robotika;

Napredno računarstvo i veliki i kompleksni setovi podataka (Big Data), niska emisija ugljenika i čista industrija;

Nove razvojne tehnologije.

Očekivani uticaji su:

Destinacija 1. Klimatski neutralna, cirkularna i digitalizovana proizvodnja

Destinacija 2. Povećana autonomija u ključnim strateškim lancima vrijednosti za otpornu industriju

Destinacija 3. Vodeće svjetske tehnologije podataka i računara

Destinacija 4. Digitalne i tehnologije u nastajanju za konkurentnost i tehnologije pogodne za zeleni dogovor

Destinacija 5. Otvorena strateška autonomija u razvoju, brzom uvođenju i korišćenju globalnih svemirskih infrastruktura, usluga, aplikacija i podataka

Destinacija 6. Etički razvoj digitalnih i industrijskih tehnologija usmjeren na čovjeka

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Inovacije u proizvodnji, robotska tehnologija i vještačka inteligencija, tehnologije zasnovane na laseru, distribuirana industrijska okruženja zasnovana na podacima, nova gradnja, digitalne dozvole, građevinski otpad, čvorišta za cirkularnost, plastični otpad kao sirovina, elektrifikacija u procesnoj industriji, održivost u MSP, digitalni alati za podršku inženjeringu cirkularne ekonomije, priprema sirovina za zelenu proizvodnju, obezbjeđivanje cirkularnosti kompozitnih materijala, internet stvari za evropske podatke, razmjena podataka u zajedničkim evropskim prostorima podataka, tehnologije i rješenja za trgovanje podacima, monetizaciju, razmjenu i interoperabilnost, jačanje kapaciteta Evrope za analitiku podataka, ultra niski napon, sigurni procesori za edge computing, hardver otvorenog izvora, evropsko liderstvo u inovacijama u elektronici, evropsko liderstvo u inovacijama u fotonici, roboti raspoloživi u bliskoj budućnosti: pomjeranje granice spoznaje robotike, Evropska mreža centara za izvrsnost u robotici, forum akademija-industrija, napredna spintronika, kvantne tehnologije, fotonika, grafen, vodeći projekti za Grafen,

Evropska mreža centara za izvrsnost vještačke inteligencije, vještačka inteligencija u borbi protiv dezinformacija, izgradnja internet zajednice, proširena stvarnost, modeliranje, haptika, teleprisutnost, podsticanje standardizacije za jačanje konkurentnosti evropske industrije, testiranje inovativnih rješenja na zahtjev lokalnih zajednica, eksperimenti i dizajn

zasnovani na umjetnosti, vještine radne snage za industriju 5.0, internet od povjerenja, internetska arhitektura i decentralizovane tehnologije, bezbjedniji internet.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

5. Klima, energetika i mobilnost

Sveobuhvatni pokretač za klaster „Klima, energetika i mobilnost“ je ubrzanje paralelnog prelaska na zelenu i digitalnu ekonomiju i sa njim povezane transformacije naše privrede, industrije i društva s ciljem postizanja klimatske neutralnosti u Evropi do 2050. godine. Ovo obuhvata prelazak na neutralnost gasova sa efektom staklene bašte najkasnije do 2050. godine (kao i na druge sektore koji nijesu obuhvaćeni ovim klasterom), istovremeno povećavajući njihovu konkurentnost, otpornost i korisnost za građane i društvo. Evropa prednjači u nauci o klimi i posvećena je nastavku pružanja znanja za omogućavanje efikasnih puteva ka klimatskoj neutralnosti.

Očekivani uticaji su:

- Destinacija 1. Klimatske nauke i odgovori na transformaciju ka klimatskoj neutralnosti
- Destinacija 2. Međusektorska rješenja za klimatsku tranziciju
- Destinacija 3. Održivo, sigurno i konkurentno snabdijevanje energijom
- Destinacija 4. Efikasno, održivo i inkluzivno korišćenje energije
- Destinacija 5. Čista i konkurentna rješenja za sve načine prevoza

Destinacija 6. Usluge sigurnog, otpornog transporta i pametne mobilnosti za putnike i robu

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Poboljšano razumijevanje tokova gasova sa efektom staklene bašte i radijacione snage, uključujući tehnologije uklanjanja ugljen-dioksida, modeliranje uloge cirkularne ekonomije u ublažavanju klimatskih promjena, maksimiziranje uticaja i sinergije evropskih istraživanja i inovacija o klimatskim promjenama, obnova prirodnih močvara, tresetišta i plavnih područja kao strategija za brzo ublažavanje benefita, pristupi uklanjanja ugljen-dioksida (CDR), socijalno-ekonomski rizici od klimatskih promjena u Evropi, društvene nauke za strategije korišćenja zemljišta u kontekstu klimatskih promjena i izazova biodiverziteta, klimatske nauke i odgovori, podrška uspostavljanju ekosistema istraživanja i inovacija, razvijanje strateških orijentacija usmjerenih ka budućem razvoju kako bi se osigurao budući razvoj vještina, znanja i tehnološkog vodstva za ubrzano istraživanje i usvajanje tehnologije (partnerstvo za baterije), revolucionarne tehnologije u nasta-

janju i klimatska rješenja, tehnologije u nastajanju za klimatski neutralnu Evropu, promjena metana na upotrebljiv hidrogen i ugljenik, tehnologije za uklanjanje gasova sa efektom staklene bašte koji ne sadrže CO₂, direktno hvatanje ugljenika iz atmosfere i njegova konverzija, angažovanje građana i zainteresovanih strana, pametni i efikasni načini za izgradnju, održavanje i razgradnju sa nul-tim emisijama iz transportne infra-

strukture, novi koncepti i pristupi za otporni teretni transport i logističke mreže protiv ometajućih događaja (uključujući pandemije).

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

6. Hrana, bioekonomija, prirodni resursi, poljoprivreda i životna sredina

Klaster „Hrana, bioekonomija, prirodni resursi, poljoprivreda i životna sredina“ ima za cilj pružanje mogućnosti za poboljšanje i uravnoteženje ekoloških, socijalnih i ekonomskih ciljeva i usmjeravanje ljudskih ekonomskih aktivnosti na put ka održivosti. Stoga je osnovna paradigma klastera 6 potreba za transformativnom promjenom privrede i društva EU čiji je cilj smanjenje pro-padanja životne sredine, zaustavljanje smanjivanja biodiverziteta i bolje upravljanje prirodnim resursima, istovremeno služeći klimatskim ciljevima EU i obezbjeđujući hranu i vodu.

Očekivani uticaji su:

- Destinacija 1. Usluge usmjerene na biodiverzitet i ekosisteme
- Destinacija 2. Pravični, zdravi i ekološki prihvatljivi prehrambeni sistemi od primarne proizvodnje do potrošnje
- Destinacija 3. Sektori cirkularna ekonomija i bioekonomija
- Destinacija 4. Čista okolina i nulta stopa zagađenja
- Destinacija 5. Zemlja, okeani i voda za klimatsko djelovanje

Destinacija 6. Otporne, inkluzivne, zdrave i zelene ruralne, primorske i urbane zajednice

Destinacija 7. Inovativno upravljanje, posmatranje životne sredine i digitalna rješenja kao podrška Zelenom dogovoru

Primjeri glavnih poziva/tema za 2021-22. godinu uključuju:

Identifikovanje cjelokupnog biodiverziteta na Zemlji, vrednovanje i obnavljanje biodiverziteta i usluga ekosistema, ekonomija rješenja zasnovanih na prirodi: analiza troškova i koristi, razvoj tržišta i finansiranje, rješenja zasnovana na prirodi, sprečavanje i smanjenje rizika i sektor osiguranja, kvantifikovanje uticaja trgovina sirovom i prerađenom biomasom na ekosistemima, za nuđenje novih tačaka ravnoteže za očuvanje biodiverziteta duž lanaca snabdijevanja, da bi se smanjili efekti curenja, biodiverzitet, voda, hrana, energija, transport, klima i zdravstvena povezanost u kontekstu transformativnih promjena, kombinacije politika, upravljanje (uključujući finansiranje) i alati za

donošenje odluka za transformativne akcije za biodiverzitet, jačanje biološke sigurnosti u kopненоj stočarskoj proizvodnji, ekstermalije poljoprivredno-prehrambenih proizvoda za podsticanje održivih izbora, efikasni sistemi za autentičnost i sljedivost u prehrambenom sistemu, podrška međunarodnim istraživanjima o zaraznim bolestima životinja, omogućavanje održive poljoprivrede, agroekološki pristupi za održivo upravljanje korovom, novi i budući rizici po zdravlje biljaka, ekologija bolesti životinja, pamet-

na rješenja za upotrebu digitalnih tehnologija za male i srednje farme, omogućavanje održivog ribarstva i akvakulture, inovativna hrana iz morskih i slatkovodnih ekosistema.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

PET MISIJA U OKVIRU PROGRAMA HORIZONT EVROPA

Misije EU imaju za cilj rješavanje nekih od najvećih izazova sa kojima se suočava naše društvo. One su odvažne i inspirativne sa jasnim realnim, mjerljivim, usmjerenim i vremenski ograničenim ciljevima koji treba da budu ostvareni do 2030. godine. Ukorijenjene u istraživanju i inovacijama, misije EU imaju za cilj suočavanje sa društvenim izazovima kroz sistemska rješenja, koja će dovesti do društvenih transformacija i društvenog uticaja. Misije će pomoći u postizanju ključnih prioriteta politika EU kao što su Evropski zeleni dogovor, Evropski plan za borbu protiv kancera, Evropska unija sljedeće generacije i Instrument za oporavak i otpornost, Industrijska strategija EU, Evropa spremna za digitalno doba, između ostalog. Da bi postigle svoje ciljeve i promovisale društvene promjene, misije EU će primijeniti ponovnu upotrebu i ponovljivost rezultata istraživanja kao što su

FAIR podaci o istraživanju i otvoreni pristup naučnim publikacijama. Takođe, misije će blisko uključiti građane u proces identifikacije, sprovođenja i nadgledanja misija tokom čitavog njihovog trajanja, pokazujući i dodatnu vrijednost EU. Misije EU su novi instrument u okviru programa Horizont Evropa. U cilju uspješne primjene, radiće u sinergiji i koordinaciji sa drugim misijama, djelovima programa Horizont Evropa, naročito sa evropskim partnerstvima i klasterima, kao i sa drugim politikama i instrumentima finansiranja EU. Štaviše, moraće da se sprovedu u bliskoj sinergiji sa finansiranjem, programima i strategijama kako na nivou država članica/pridruženih zemalja te na regionalnom nivou, tako i sa civilnim društvom i privatnim sektorom.

Pet područja misije:

 Prilagodavanje klimatskim promjenama, uključujući društvenu transformaciju	Pozivi/teme: Bolje pripremljene regionalne i lokalne vlasti za prilagodavanje klimatskim promjenama
 Kancer	Pozivi/teme: Priprema UNCAN.eu, evropske inicijative za razumijevanje kancera
 Klimatski neutralni i pametni gradovi	<p>Pozivi/teme: Podrška nacionalnim, regionalnim i lokalnim vlastima širom Evrope u pripremi za tranziciju ka klimatskoj neutralnosti u gradovima</p> <p>Pozivi/teme: Kolaborativni modeli lokalnog upravljanja kako bi se ubrzala ambematična transformacija urbanog okruženja i doprinijelo inicijativi Novi evropski Bauhaus² i ciljevima evropskog zelenog dogovora</p>
 Zdravi okeani, mora, priobalne i kopnene vode	Pozivi/teme: Priprema za efektivno korišćenje demonstratora predvodničkih aktivnosti i proširivanje rješenja i sveobuhvatno učešće građana i zainteresovanih strana
 Zdravije tla i hrane	Pozivi/teme: Priprema tla za pretvaranje u zdravo tlo: izgradnja kapaciteta za angažovanje, terenski rad i stručnost

Ostali uticaji Radnog programa:

- ✓ Destinacija: Efektivno korišćenje misija na nacionalnom nivou; transnacionalna saradnja u pristupu misijama.
- ✓ Destinacija: Efektivno korišćenje demonstratora predvodničkih aktivnosti u okviru inicijative Novi evropski Bauhaus u kontekstu misija.

Primjeri poziva/tema: Podrška efektivnom korišćenju demonstratora predvodničkih aktivnosti za novu evropsku inicijativu Bauhaus u kontekstu misija Horizont Evropa; EIB savjet za finansiranje inovacija za podršku sprovođenju misija EU; OECD referentna studija o sprovođenju misija; obavještanje građana i zainteresovanih strana o misijama EU i

njihovo angažovanje u primjeni misija EU; spoljna ekspertiza za savjete o sljedećim fazama osmišljavanja i sprovođenja misija za Horizont Evropa; naučne i tehničke usluge Zajedničkog istraživačkog centra; naučne i tehničke usluge misiji o „Klimatski neutralnim i pametnim gradovima“.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

² Inicijativa Novi evropski Bauhaus povezuje Evropski zeleni dogovor sa životnim prostorima. Poziva sve Evropljane da zamišljaju i zajedno grade održivu i inkluzivnu budućnost koja je lijepa za naše oči, umove i duše.

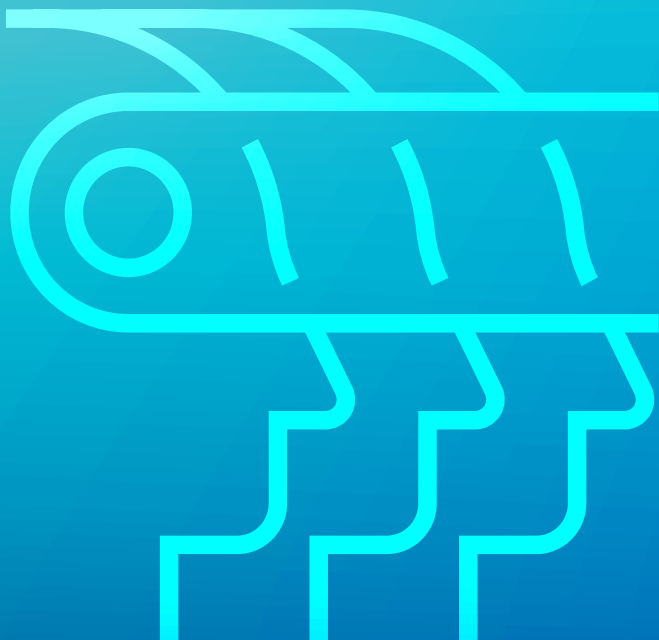
Zajednički istraživački centar:

Zajednički istraživački centar je služba Komisije za nauku i znanje. Zajednički istraživački centar zapošljava naučnike da vrše istraživanja kako bi pružili nezavisne naučne savjete i podršku u vezi sa programskim politikama EU. Zajednički istraživački centar pruža kreatorima politika, kako evropskim, tako i nacionalnim, nezavisne naučne dokaze i podršku.

Detaljne informacije o Zajedničkom istraživačkom centru dostupne na:
https://ec.europa.eu/info/departments/joint-research-centre_en

STUB 3
Inovativna Evropa

Stimulisanje otkrića koja stvaraju nova tržišta i ekosisteme pogodne za inovacije

Cilj ovog inovativnog evropskog stuba je da Evropu učini predvodnikom inovacija koje stvaraju nova tržišta posredstvom Evropskog savjeta za inovacije. Takođe pomaže u razvoju ukupnog pejzaža inovacija u EU kroz Evropski institut za inovacije i tehnologiju koji podstiče integraciju trougla znanja o obrazovanju, istraživanju i inovacijama.

• Evropski savjet za inovacije (EIC)

EIC pruža integrisanu, agilnu podršku u čitavom spektru inovacija, od ranih faza istraživanja do start-upova i ubranog rasta. Finansiranje i podrška su organizovani u tri glavne šeme finansiranja sa otvorenim pozivima i pozivima podstaknutim izazovom.

EIC Pathfinder ima za cilj inovacije sa ambicioznom vizijom radikalno novih tehnologija, sa potencijalom za stvaranje novih tržišta i/ili rješavanje globalnih izazova. Podrška se može pružiti za razvoj takvih budućih tehnologija u ranoj fazi (npr. razne aktivnosti na nižim nivoima tehnološke spremnosti 1-4), zasnovane na revolucionarnim naučnim istraživanjima sa visokim rizikom/dobicima koja su usmjerenim na tehnologiju. Ovakvo istraživanje mora da pruži temelje tehnologije koju predviđate. **EIC Pathfinder** je usmjeren na vrlo rizične inovacije, kako bi se isprobale stvari koje možda neće funkcionisati, umjesto na inkrementalne inovacije i poboljšanja. Bespovratna sredstva u iznosu do 3 miliona EUR (otvoreno) ili 4 miliona EUR (podstaknuto izazovima) (ili više ako je valjano opravdano) za

postizanje principijelnog dokaza i potvrđivanje naučne osnove revolucionarne tehnologije (nivo tehnološke spremnosti 1-4).

EIC Transition ima za cilj validaciju tehnologija i razvoj poslovnih planova za određene primjene; mogu se prijaviti pojedinačni kandidati (MSP, spinof i startap kompanije, istraživačke organizacije, univerziteti) ili mali konzorcijumi (2 do 5 partnera). Prijave prijedloga moraju se nadovezati na rezultate prihvatljivijih projekata **Pathfinder**, **FET ili ERC dokaz koncepta**. Bespovratna sredstva u iznosu do 2,5 miliona EUR (ili više ako su valjano opravdana) za validaciju i demonstraciju tehnologije u okruženju relevantnom za primjenu (nivo tehnološke spremnosti 4 do 5/6) i razvoj spremnosti za tržište.

EIC Accelerator podržava kompanije (uglavnom startap, spinof i mala i srednja preduzeća, a u izuzetnim slučajevima i manje kompanije sa srednjim kapitalom) da svoje inovacije izbace na tržište i unaprijede ih. Njegov cilj je da ubrza inovacije sa velikim uticajem sa potencijalom da stvore nova tržišta ili poremete postojeća. **EIC Accelerator** pruža jedinstvenu kombinaciju finansiranja od 0,5 do 17,5 miliona EUR i usluga za ubrzanje poslovanja.

EIC Accelerator otvoren je za inovacije u bilo kojoj oblasti tehnologije ili primjene. Poseban fokus je na inovacijama koje se temelje na naučnim otkrićima ili značajnim tehnološkim probojima. Podrška je usmjerena na

kasnije faze tehnološkog razvoja, kao i na dalji rast. Stoga tehnološka komponenta inovacije mora biti ispitana i potvrđena u laboratoriji ili drugom relevantnom okruženju (npr. najmanji nivo tehnološke spremnosti 5/6 ili viši). *EIC Accelerator* je katalizator za druge investitore koji su neophodni za povećanje široke upotrebe inovacija.

EIC takođe obezbeđuje i nagrade: Nagrada EU za žene inovatorke, Nagrade za Evropske prijestonice inovacija (iCapital), Evropske nagrade za nabavku inovacija, Evropsko takmičenje za socijalne inovacije, EIC zajednice i usluge za ubrzanje poslovanja i globalna ponuda usluga za ubrzanje poslovanja EIC.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

• Evropski inovacioni ekosistemi

Povezivanje sa regionalnim i nacionalnim inovacionim akterima i podrška sprovođenju zajedničkih prekograničnih inovacionih programa od strane država članica i pridruženih zemalja, od unapređenja mekih vještina za inovacije do istraživanja i inovacionih akcija, da bi se povećala efikasnost evropskog sistema inovacija. Ovo će dopuniti podršku Evropskog fonda za regionalni razvoj (ERDF) inovacionim ekosistemima i međuregionalnim partnerstvima oko tema pametne specijalizacije

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

• Evropski institut za inovacije i tehnologiju (EIT)

Evropski institut za inovacije i tehnologiju je agencija Evropske unije osnovana 2008. godine kako bi ojačala sposobnost Evrope za inovacije. EIT je sastavni dio programa Horizont Evropa koji se fokusira na integrisanje istraživanja, visokog obrazovanja, poslovanja i preduzetništva.

Strateška agenda za inovacije (SIA), predložena za 2021-2027. godinu osigurava usklađenost sa ciljevima Horizont Evropa i uvodi sljedeće glavne nove karakteristike:

Povećanje regionalnog uticaja zajednica znanja i inovacija: EIT će ojačati svoje mreže kroz uključivanje više ustanova visokog obrazovanja, preduzeća i istraživačkih organizacija razvijanjem regionalnih strategija informisanja. Izbor partnera za saradnju i priprema aktivnosti zajednica znanja i inovacija biće sveobuhvatniji. Zajednice znanja i inovacija će takođe razviti veze sa strategijama pametne specijalizacije, inicijativom EU koja podstiče ekonomski rast i otvaranje novih radnih mjesta omogućavajući svakom regionu da identifikuje i razvije svoje konkurentske prednosti.

Jačanje inovacionih kapaciteta visokog obrazovanja: EIT će podržati 750 ustanova visokog obrazovanja finansiranjem, stručnošću i podučavanjem, omogućavajući im da razvijaju ekonomske aktivnosti u okviru svog područja interesovanja. Institut će osmisлити i pokrenuti aktivnosti naročito u zemljama sa nižim inovacionim kapacitetom. Pritom će EIT nadograđivati uspješne političke inicijative kao što je HEInnovate, besplatni alat za samoprocjenu svih vrsta ustanova visokog obrazovanja

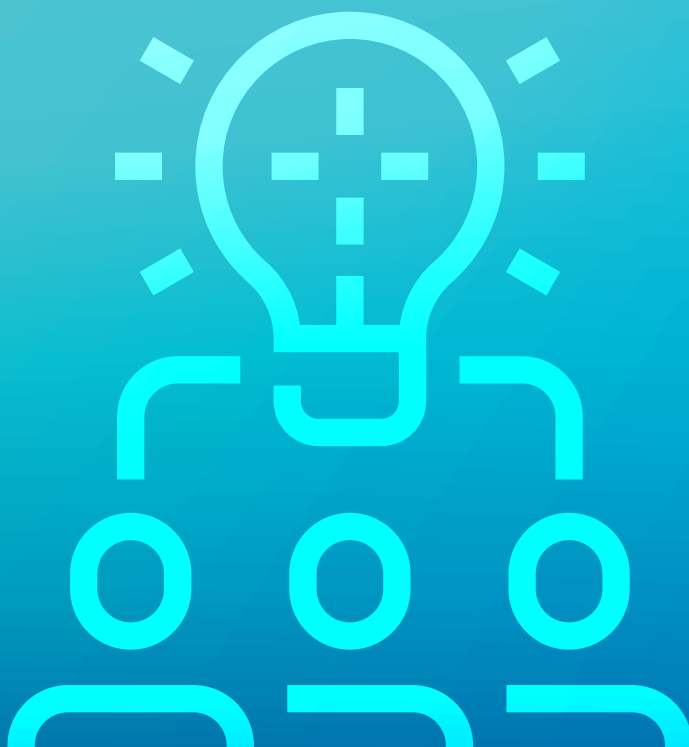
ili Regionalni okvir za procjenu uticaja na inovacije, koji omogućava univerzitetima da procijene kako unapređuju inovacije u regionima u kojim imaju sjedište.

- ✓ Pokretanje novih Zajednica znanja i inovacija (KIC): EIT će lansirati dvije nove Zajednice znanja i inovacija u oblastima koja su najrelevantnije za prioritete politike programa Horizont Evropa. Prva nova zajednica znanja treba da se fokusira na kulturne i kreativne industrije, a planirano je da započne 2022. godine. Ovaj sektor ima visok potencijal rasta, mnoge lokalne lokalne inicijative i snažnu privlačnost građanima i komplementaran je sa postojećih osam zajednica znanja i inovacija. Prioritetna oblast druge nove zajednice znanja određiće se kasnije, jer će započeti 2025. godine.

Detaljne informacije o EIT dostupne su je na: <https://eit.europa.eu/>

Širenje učešća i
jačanje evropskog
istraživačkog
prostora

Povećanje sposobnosti i potencijala za inovativniju Evropu

Ovaj horizontalni dio programa Horizont Evropa, „Širenje učešća i jačanje Evropskog istraživačkog prostora“, sprovodiće konkretne mjere u dijelu podrške širenju učešća u programu i jačanju Evropskog istraživačkog prostora. Podržaće geografsko širenje, izgradiće potrebne kapacitete za omogućavanje uspješnog učešća u procesu istraživanja i razvoja i promovisanje umrežavanja i pristupa izvrsnosti. Zahtijevaće sinergije sa programskim djelovima: Evropski inovacioni ekosistemi i Evropski institut za inovacije i tehnologiju (EIT). Još jedan način za unapređenje diseminacije i eksploatacije rezultata istraživanja je jačanje interakcije između obrazovanja i istraživanja. Ovaj dio programa će ojačati veze saradnje širom Evrope i otvoriti evropske mreže za istraživanje i razvoj, doprinijeti poboljšanju kapaciteta za upravljanje istraživanjima u zemljama s niskim rezultatima istraživanja i inovacija³ i najudaljenijim regionima, podržati reforme nacionalnih politika kao i ciljanim djelovanjem iskoristiti potencijal udruženja talenata Unije.

• Proširivanje učešća i širenje izvrsnosti

Konkretne mjere za podršku proširenju učešća i jačanju Evropskog istraživačkog prostora uključuju sljedeće glavne pozive: Udruživanje za izvrsnost, Tvining, Tvining za zemlje zapadnog Balkana, Čvorišta izvrsnosti, Jačanje kapaciteta za izvrsnost na univerzitetima.

Udruživanje za izvrsnost (Teaming for Excellence) ima za cilj da odgovori na izazov nedovoljne kritične mase nauke i nedostatka centara izvrsnosti

koji imaju dovoljno kompetencija da strateški angažuju zemlje i regione na putu inovativnog rasta. Udruživanje (Teaming) ima jak potencijal da pomogne zemljama koje povećavaju svoj intenzitet istraživanja i razvoja da postignu konkurentnu poziciju u globalnim lancima vrijednosti, naročito na način što postaju pokretači promjena. Udruživanje (Teaming) će podržati stvaranje novih centara izvrsnosti ili nadogradnju postojećih u zemljama sa niskim učinkom u oblasti istraživanja i inovacija, nadograđujući partnerstva između vodećih naučnih institucija i partnerskih institucija koje pokazuju spremnost da se zajedno angažuju u ovu svrhu.

Twinning ima za cilj da značajno ojača definisano polje istraživanja i poboljša aktivnosti umrežavanja između istraživačkih institucija zemalja proširenja i međunarodnih vodećih partnera na nivou EU povezujući ih sa najmanje dvije istraživačke institucije iz dvije različite države članice ili pridružene zemlje. Na taj način se nadograđuje ogroman potencijal umrežavanja za izvrsnost kroz prenos znanja i razmjenu najbolje prakse između istraživačkih institucija i partnera. Prijedlozi za tvining moraće jasno da istaknu naučnu strategiju za pojačavanje i podsticanje naučne izvrsnosti i kapaciteta za inovacije u određenim oblastima istraživanja, kao i naučni kvalitet partnera koji su uključeni u aktivnosti tvininga. Ova naučna strategija treba da uključuje aranžmane za formulisanje novih

³ Zemlje koje sprovode manje istraživanja a koje ispunjavaju uslove za proširenje podrške u okviru programa Horizont Evropa.

(ili tekućih) zajedničkih istraživačkih projekata u naučnoj oblasti po izboru i da opiše kako će tvining odvesti ovo istraživanje u novu fazu, proširujući njegov obim i/ili istraživačko partnerstvo. Ako je relevantno, treba istaknuti bilo kakve veze sa ciljevima održivog razvoja.

Specijalni Tvinig poziv za Zapadni Balkan - svrha specijalnog tvinig poziva je da se **podigne nivo izvrsnosti svih aktera istraživanja i inovacija** u ovim zemljama. Sprovešće se kao jedan poseban poziv za zemlje Zapadnog Balkana sa pravom da koordinator bude iz Albanije, Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije i Kosova 2021. godine. Cilj ovog specijalnog tvinig poziva je da poboljša aktivnosti umrežavanja između istraživačkih institucija zemalja Zapadnog Balkana i međunarodnih vodećih partnera na nivou EU povezujući ih sa najmanje dvije istraživačke institucije iz dvije različite države članice ili pridruženih zemalja. Na taj način će u velikoj mjeri ojačati ogroman potencijal umrežavanja za izvrsnost kroz prenos znanja i razmjenu najboljih praksi između istraživačkih institucija i partnera.

Čvorišta izvrsnosti (Excellence Hubs) su dio evropske inicijative za izvrsnost i dopunjuju naučno orijentisane šeme *Teaming*, *Twinning*, *ERA Chairs* i univerzitetske/univerzitetska udruženja putem određene komponente za inovacije. Ova akcija je dio šire evropske inicijative o čvorištima Evropskog istraživačkog prostora i pomoći će sa **premošćavanjem inovacionog jaza** u ovom kontekstu. Odgovor je na treći prioritet u komunikaciji

Evropskog istraživačkog prostora o prevođenju rezultata istraživanja i inovacija u ekonomiju, a naročito da politike istraživanja i inovacija treba da imaju za cilj **jačanje otpornosti i konkurentnosti naših ekonomija i društava**. To znači osiguravanje evropskog konkurentnog liderstva u globalnoj trci za tehnologijom, istovremeno poboljšavajući okruženje za poslovno ulaganje u istraživanje i razvoj, primjenu novih tehnologija i poboljšavajnje preuzimanja i vidljivosti rezultata istraživanja u ekonomiji i društvu u cjelini. Za razliku od projekata udruživanja (*Teaming*) koji su usredsređeni na jednog korisnika, čvorišta izvrsnosti (*Excellence hubs*) su partnerstva **inovacionih ekosistema baziranih na određenom mjestu u zemljama u proširenja uz uključivanje većih zajednica aktera u regionalnom kontekstu na osnovu principa četvorostrukog heliks modela**. U ograničenoj mjeri, učesnici iz drugih država članica EU, pridruženih zemalja i međunarodnih partnera za saradnju mogu se pridružiti u opravdanim slučajevima, npr. u slučaju da je neophodna posebna stručnost ili učešće u relevantnom lancu stvaranja dodatnih vrijednosti.

Jačanje kapaciteta za izvrsnost na univerzitetima i okolnim ekosistemima

Izgradnja kapaciteta prema Evropskoj inicijativi za izvrsnost ima za cilj da značajno ojača saradnju između najmanje dvije organizacije iz akademskog sektora u zemlji proširenja (ili različitim zemljama proširenja), povezujući ih sa najmanje dvije međunarodne vodeće institucije iz dvije različite države članice ili pridružene zemlje.

- **Privlačenje i mobilizacija najboljih talenata**

Dva poziva će pomoći sa ostvarivanjem daljeg napretka u slobodnom protoku znanja u nadograđenom, efikasnom i efektivnom sistemu istraživanja i inovacija. Tačke intervencije su na nivou pojedinačnih istraživača npr. pomoć u razvijanju vještina koje su istraživačima neophodne za izvrsnu nauku i povezuju sve aktere širom Evrope i na nivou institucija i manjih istraživačkih grupa oko budućih korisnika *ERA Chairs*.

ERA Chairs

Napredak ka većem broju i boljim vezama između aktera u istraživanju i inovacijama u Evropskom istraživačkom prostoru i šire je uslov ako Evropa u cjelini želi da iskoristi izvrsnost sa čitavog kontinenta.

Da bi se podstakla cirkulacija umova među istraživačima i inovatorima, tačka intervencije akcija *ERA Chairs* privlači, na održiv način, izvanredne naučnike i inovatore na univerzitete ili istraživačke organizacije u nastojanju da sustignu zemlje i regione. Ova mjera „dobijanja umova“ i stvaranja mjesta izvrsnosti uticaće na kulturu i učinak institucija domaćina. Vođstvo nosioca *ERA Chairs* i stvaranje stalne i izvrsne istraživačke grupe u izabranoj naučnoj oblasti obezbijediće izvrsnost, vidljivost i bolju integraciju u Evropski istraživački prostor, kao i jačanje konkurentnosti u finansiranju istraživanja i promovisanje institucionalnih reformi usklađenih sa prioritetima Evropskog istraživačkog prostora. Istraživačke organizacije smještene u zemljama proširenja koje su zainteresovane za uspostavljanje *ERA Chairs* podnijee prijedlog potencijalnom nosiocu *ERA Chairs* koji bi trebalo da bude izvanredan istraživač i/ili inovator u izabranom naučnom domenu.

- **Podsticanje uravnotežene cirkulacije umova**

Bespovratna sredstva za cirkulaciju umova imaju za cilj da privuku više talenata za istraživanje i inovacije kako bi ugstili organizacije u zemljama proširenja. Akcija će podržati mobilnost raznolike publike u ranoj karijeri i iskusnih talenata za istraživanje i inovacije, kao što su stručnjaci i operatori za istraživačku infrastrukturu, menadžeri nauke, fasilitatori za istraživanje i inovacije kao što su upravnici podataka i brokери znanja, istraživači u poslovnom sektoru, preduzetnici početnici, premještaji ili povratak organizaciji domaćinu u zemljama u proširenju.

Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

- **Reforma i unapređenje sistema EU za istraživanje i inovacije**

Oblast intervencije programa Horizont Evropa u reformi i unapređenju sistema za istraživanje i inovacije EU nastoji da olakša sprovođenje konkretnih mjera za podršku jačanja evropskog istraživačkog prostora.

Opšti cilj je podrška razvoju Evropskog istraživačkog prostora u kojem znanje i visokokvalifikovana radna snaga slobodno cirkulišu; gdje se neposredni rezultati istraživanja dijele brzo i efikasno; gdje istraživači imaju koristi od atraktivne karijere i osigurava se rodna ravnopravnost; gdje su zajedničke agende strateških istraživanja usklađene sa nacionalnim planovima i gdje učinak istraživanja i inovacija razumiju

upućeni građani i vjeruju im i donose korist društvu. Iako su u potpunosti u skladu sa pravnim aktom o programu Horizont Evropa, predviđene aktivnosti takođe podržavaju pravac buduće Komunikacije o Evropskom istraživačkom prostoru u pogledu usmjerenosti, inkluzivnosti i povezanosti.

U sklopu te destinacije, reforme politika na nacionalnom nivou biće međusobno ojačane i dopunjene razvojem političkih inicijativa na nivou EU, istraživanjem, umrežavanjem, partnerstvom, koordinacijom, prikupljanjem podataka i praćenjem i evaluacijom. Konkretno mjere biće primijenjene kao podrška jačanju Evropskog istraživačkog prostora kako bi se postigao što veći uticaj evropskih istraživanja i inovacija širom svijeta tokom programa Horizont Evropa.

Primjeri glavnih poziva/tema uključuju:

Podrška kreatorima politika - saradnja na nivou programa između nacionalnih programa za istraživanje i inovacije, poboljšanje pristupa izvrsnosti, podrška za kreiranje politika za istraživanje i inovacije na Zapadnom Balkanu, prevođenje rezultata istraživanja i inovacija u ekonomiju, zaštita institucija visokog obrazovanja i istraživačkih organizacija od konvencionalnih i nekonvencionalnih prijetnji, usluge ubrzanja kao podrška institucionalnoj transformaciji visokoškolskih ustanova, podrška prelazu na otvoreni pristup izdavačkim aktivnostima naučnih društava, podrška promjenama u procjeni istraživanja i istraživača za nagrađivanje prakse otvorene nauke, doktorska obuka za otvorenu i odgovornu praksu istraživanja i inovacija, izgradnja kapaciteta i posrednička mreža kako bi nauka o građanima postala sastavni dio evropskog istraživačkog

og prostora, pokretanje i stvaranje inicijativa za nauku građanstva u održivom evropskom istraživačkom prostoru, povjerenje društva u nauku, istraživanje i inovacije, razvoj a STE(A)M mape puta za naučno obrazovanje u programu Horizont Evropa, centar izvrsnosti o inkluzivnoj rodnoj ravnopravnosti u istraživanju i inovacijama, prevođenje rezultata istraživanja i inovacija u ekonomiju, testiranje koncepta ERA Hub - pilot faza, program za premošćavanje u oblasti inovacija (*Innowwide Bridging Facility*), eksperimentalni prostor za prihvatanje i korišćenje rezultata istraživanja i inovacija za otpornost EU i buduću spremnost, produbljivanje evropskog istraživačkog prostora, institucionalna transformacija visokoškolskih ustanova, povećanje ponovljivosti rezultata istraživanja, razvoj i pilotiranje obuke istraživača o naučnoj komunikaciji, javnom angažovanju i nauci o građanima, šeme inkluzije povezuju vodeće istraživačke institucije u smislu primjene plana rodne ravnopravnosti sa manje naprednim istraživačkim organizacijama, etika istraživanja životne sredine, empirijski i bihevioralni pristup istraživačkoj etici i integritetu.

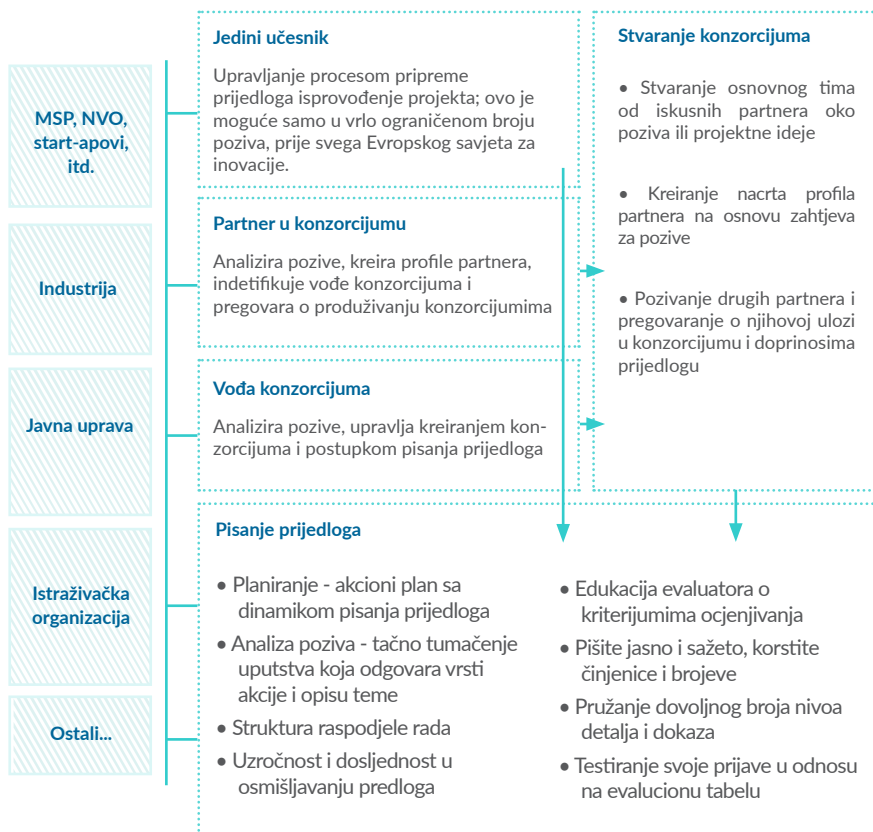
Link: <https://eufunds.info/>

Portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:

<https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/reference-documents>

**Identifikovanje
odgovarajućeg
poziva - analiza
poziva - vaša
uloga u projektu**

Slika: Razumijevanje razlika između tri najčešće uloge

Takođe možete da filtrirate rezultate pomoću brzog pretraživača za teme povezane sa horizontalnim prioritetima programa Horizont Evropa, kao što su međunarodna saradnja, instrument za MSP, društvene i humanističke nauke itd. *Dobra praksa* je korišćenje prethodnih (zatvorenih) tema kao vodiča.

Razumijevanje razlika između tri najčešće uloge učesnika u programu Horizont Evropa prvi je korak ka uspješnom prikupljanju sredstava i izbjegavanju zabune tokom čitanja otvorenih poziva. Organizacija može da učestvuje u programu Horizont Evropa odabirom jedne od tri glavne uloge,

dok su mogućnosti za pojedince takođe predstavljene tamo gdje je to moguće.

Vođa projekta bez drugih partnera (jedini učesnik)

Vođa projekta sa samo jednom organizacijom koja učestvuje i bez drugih partnera rijetko je moguć model u čitavom programu Horizont Evropa. *EIC Accelerator* nudi ovu mogućnost za startap i mala i srednja preduzeća (uključujući spinof kompanije), pojedince (koji namjeravaju da pokrenu startap/MSP) i u izuzetnim slučajevima

preduzeća sa srednjim kapitalom⁴ (manje od 500 zaposlenih); *EIC Transition* nudi ovu mogućnost kao opciju: Pojedinačni kandidati (MSP, spinofovi, startapovi, istraživačke organizacije, univerziteti), iako su mali konzorcijumi (dva do pet partnera) su dobrodošli. Ipak, za *EIC Transition*, aplikacije se moraju nadovezati na rezultate prihvatljivih projekata Pathfinder, buduće i nove tehnologije, ili dokaz o konceptu Evropskog istraživačkog savjeta.

Vođa konzorcijuma u konzorcijumu sa drugim partnerima

Da bi organizacije mogle da preuzmu ulogu vođe konzorcijuma u projektima sa drugim partnerima, potrebno je da imaju adekvatne upravljačke i finansijske kapacitete. Konzorcijum je grupa koju čine dvije ili više organizacija, a koje zajedno rade na ostvarenju ciljeva projekta. Vođa konzorcijuma odgovoran je za upravljanje projektima, uključujući koordinaciju, nadzor i kontrolu drugih partnera, kao i komunikaciju sa ugovornim tijelom, obično Evropskom komisijom. Za većinu poziva u programu Horizont Evropa potrebni su mali ili veliki konzorcijumi koji se prijavljuju za projekte - za preko 90% poziva u okviru programa. Veličine konzorcijuma značajno se razlikuju u zavisnosti od vrste akcije (akcija za istraživanje i inovacije, inovativne akcije, akcije za koordinaciju i podršku, itd.), i mogu da uključuju različite partnere (akademske sektora, sektora istraživanja i razvoja, industrije, mala i srednja preduzeća, NVO, itd.), u zavisnosti od zahtjeva poziva. Uloga vođe konzorcijuma zahtijeva dovoljno iskustva u upravljanju projektima koje finansira EU. Stoga je to moguće samo za organizacije odgovarajuće veličine,

upravljačkim i finansijskim kapacitetima, kao i prethodnim iskustvom.

Jačanje kapaciteta vođe konzorcijuma je moguće uključivanjem visoko specijalizovanih kompanija za upravljanje projektima, posvećenih partnera za neke upravljačke zadatke i/ili dodjeljivanjem uloge zamjenika koordinatora među partnerima. Ipak, ovi organizacioni aranžmani su pogodni samo ako vođa konzorcijuma može da opravda zašto je takav konzorcijum najbolje moguće rješenje za postizanje očekivanih učinaka poziva/teme. U visoko konkurentnoj areni programa Horizont Evropa, kvalitet konzorcijuma je od presudnog značaja.

Partner u konzorcijumu

Većina učesnika u programu Horizont Evropa su partneri u konzorcijumima projekta. Partneri mogu da budu odgovorni za upravljanje radnim paketima, zadacima ili pomoć u implementaciji zadataka u okviru projekta. U idealnom slučaju, partneri su odgovorni za aktivnosti koje unapređuju vlastiti program organizacionog razvoja. Svaki partner treba da pruži vjerodostojno opravdanje za svoju ulogu i odgovornosti, zašto je uključen u konzorcijum. U programu Horizont Evropa partner može da bude bilo koje pravno lice - bilo koja organizacija koja je zakonski registrovana. To uključuje istraživačke centre, univerzitete, preduzeća, nevladine organizacije itd. Evropska komisija potpisuje ugovore samo sa pravnim licima.

Jednom kada vođa konzorcijuma i partneri potpišu Ugovor o bespovratnim sredstvima, oni postaju korisnici. Ostale moguće uloge su objašnjene na slici u nastavku.

⁴ Preduzeća sa srednjim kapitalom je izraz koji se daje kompanijama sa tržišnom kapitalizacijom (ili kapitalizacijom) - ili tržišnom vrijednošću - između 2 i 10 milijardi dolara. Međutim, EU koristi ovu definiciju i srednja kapitalizacija se u širem smislu odnosi na između 250 i 3000 zaposlenih.

Slika: Moguće uloge podnosilaca prijava

Često je korisno pridružiti se projektima kako bi se saznalo više o programu Horizont Evropa i izgradio kredibilitet, na primjer, kao treća strana, pridruženi partner, podizvođač i posmatrač. Partnerima u konzorcijumu je ponekad potrebna podrška za sprovođenje određenih zadataka, npr. dodatne usluge ili resursi treće strane.

Postoji nekoliko mogućnosti za uključivanje. Podizvođači mogu da pruže neke manje usluge (štampanje letaka, catering, upravljanje događajima itd.). Treće strane se mogu uključiti na osnovu nematerijalnih doprinosa u odnosu na plaćanje ili bez naknade (tj. upućivanje zaposlenih, obezbjeđivanje laboratorijskog prostora). Pridruženi partneri doprinose relevantnijim projektnim aktivnostima (tj. primijenjeno istraživanje, testiranje, sastanci, radionice, izvještaji u tematskim oblastima).

Generalno, subjekti koji obavljaju značajan dio posla (tj. vode projektnih zadataka) treba da budu korisnici, a ne povezane treće strane, uz neke izuzetke.

Predviđeni su takozvani „hop-on“ pozivi za subjekte iz zemalja proširenja da se pridruže već odabranim zajedničkim projektima. Ovo smanjuje prepreke za ulazak u program Horizont Evropa i pruža priliku da se istaknu. „Hop-on“ pozivi i pozivi za podgrantove (subgranting i subcontracting) i tenderi za podugovaranje objavljuju se u tekućim projektima, obično na internet stranicama projekata.

Primjer zahtjeva za pridružene partnere iz tekućeg projekta ARCADE: „Pridruženi partneri mogu da učestvuju i doprinose sadržajem u relevantnim ARCADE aktivnostima, tj. sastancima i radionicama, izvještajima i dokumentima

u tematskim oblastima. Njihovi doprinosi pružaju se dobrovoljno, bez mogućnosti da se od Evropske komisije zatraži finansiranje. Međutim, pridruženi partneri ispunjavaju uslove za finansiranje iz EU pod određenim uslovima.“

Primjer zahtjeva za pridruženo partnerstvo, link: <https://connectedautomateddriving.eu/associated-partnership/>

Drugi kriterijum za identifikovanje odgovarajućeg poziva/teme: organizacije moraju da uzmu u obzir razlike u pristupu od vrha prema dnu ili od dna prema vrhu u okviru poziva/tema programa Horizont Evropa. Bespovratna sredstva za projekte koncipirane od vrha prema dnu imaju unaprijed određene teme i učinke. Ovakvi pozivi čine 70-80% bespovratnih sredstava programa Horizont Evropa (istraživačke i inovacione akcije, inovativne akcije, akcije koordinacije i podrške) i neki izazovi EIC-a.

Kada je riječ o bespovratnim sredstvima za projekte koncipirane od dna prema vrhu svaka tema je dobrodošla, ali svi prijedlozi ne mogu biti visoko ocijenjeni po svim kriterijumima ocjenjivanja da bi bili finansirani. Naročito je „relevantnost“ predloženih tema od dna prema vrhu jedna od najčešćih zamki. Bespovratna sredstva za projekte koncipirane od dna prema vrhu ostavljaju učesnicima da nominuju teme koje mogu da ostvare učinke i uticaje poziva. Pozivi za projekte koncipirane od dna prema vrhu su EIC Open (uglavnom za mala i srednja preduzeća), *Evropski istraživači savjet* (samo za akademski sektor) i MSCA (uglavnom za akademski sektor).

Analiza poziva - Na šta treba obratiti pažnju?

Prvo pitanje glasi: „Da li ispunjavam uslove?“. Program Horizont Evropa ima različite vrste poziva, svaki sa različitim uslovima. Za istraživačke inovacione akcije, inovacione akcije i akcije koordinacije i podrške mogu se prijaviti **sva pravna lica iz evropskih i pridruženih zemalja**. Za ove pozive obično je akademski partner dužan da vodi konzorcijum.

Kao rezultat vaše pretrage, naći ćete stranicu sa temama na kojoj možete da pročitate:

Opšte informacije:

Koje su informacije relevantne za predlagачe projekta? Program, radni program, poziv, vrsta akcije, vrsta ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava, datum otvaranja, model roka, datumi roka.

Tip akcije daje vam uvid u prihvatljive aktivnosti i stope finansiranja. Na primjer, uobičajene vrste akcija su: akcija istraživanja i inovacija, akcija inovacija, akcija koordinacije i podrške, akcije sufinansiranja programa, akcije inovacija i razvoja tržišta, akcije obuke i mobilnosti, akcije predkomercijalne nabavke, akcije javne nabavke inovativnih rješenja.

Tri najčešće vrste akcija su:

RIA - Akcija istraživanja i inovacija koja se prevashodno sastoji od aktivnosti čiji je cilj uspostavljanje novog znanja i/ili istraživanje izvodljivosti nove ili poboljšane tehnologije, proizvoda, procesa, usluge ili rješenja. U tu svrhu mogu da uključuju osnovna i primijenjena istraživanja, razvoj i integraciju tehnologije, ispitivanje i validaciju na malim prototipovima u laboratoriji

ili u simuliranom okruženju. Projekti mogu da sadrže usko povezane, ali ograničene demonstracije ili pilot aktivnosti sa ciljem da se pokaže tehnička izvodljivost u blizini operativnog okruženja. Prijedlog od 45 strana. Stopa finansiranja: 100%.

IA - Inovativne akcije koje se prije svega sastoje od aktivnosti direktno usmjerenih na izradu planova i aranžmana ili dizajna za nove, izmijenjene ili poboljšane proizvode, procese ili usluge. U tu svrhu mogu da uključuju izradu prototipova, testiranje, demonstriranje, pilotiranje, validaciju velikih proizvoda i replikaciju na tržište. „Demonstracija ili pilot“ ima za cilj potvrđivanje tehničke i ekonomske održivosti nove ili poboljšane tehnologije, proizvoda, procesa, usluge ili rješenja. „Replikacija tržišta“ ima za cilj da podrži prvu aplikaciju/primjenu na tržištu. Projekti mogu da obuhvataju ograničene istraživačke i razvojne aktivnosti. Prijedlog od 45 strana. Stopa finansiranja: 70% (osim za neprofitna pravna lica, gdje se primjenjuje stopa od 100%).

Akcije za koordinaciju i podršku koje se sastoje prvenstveno od pratećih mjera kao što su standardizacija, širenje, podizanje svijesti i komunikacija, umrežavanje, usluge koordinacije ili podrške, dijaloz i politika i vježbe i studije međusobnog učenja, uključujući studije dizajna za novu infrastrukturu, a takođe mogu da uključuju komplementarne aktivnosti strateškog planiranja, umrežavanja i koordinacije između programa u različitim zemljama. Prijedlog od 30 strana. Stopa finansiranja: 100%.

Pažnja: Potrebno je pročitati i analizirati pozive/teme jer je većina vrsta akcija radnji značajno prilagođena.

Opis teme pruža najvažnije informacije za odlučivanje o vašem učešću u pozivu i vašoj mogućoj ulozi. Tekst poziva opisuje sve informacije koje treba da budu uključene u prijedlog projekta. Detaljno čitanje, pažljivo tumačenje teksta i praćenje uputstva povećavaju vaše šanse za finansiranje.

Dio oblast djelovanja daje informacije o tome na koji način bi Evropska komisija željela da vidi rješenje izazova, koje teme treba obraditi, ili koju vrstu aktivnosti treba sprovesti. Takođe, ovaj dio opisuje informacije o tome koje članove konzorcijuma treba uključiti ili da li je potrebno uspostaviti saradnju sa određenim organizacijama ili prethodno finansiranim projektima. Dio oblast djelovanja pruža informacije o tome šta se od vas (konzorcijuma) očekuje tokom projektnog ciklusa.

Analiza oblasti djelovanja pruža informacije o tome kakve aktivnosti, ekspertiza i resursi su neophodni za uspješan prijedlog. Zbog toga, većina učesnika koji žele da postanu partneri u konzorcijumu treba pažljivo da analiziraju pitanje: „Da li možete da doprinesete sprovođenju nekih od očekivanih aktivnosti?“, naznačenih u dijelu koji opisuje oblast djelovanja. Pored toga, treba da analizirate „Da li imate potrebno iskustvo, stručnost, resurse, doseg, pristup zainteresovanim stranama i slično?“, a koji su neophodni.

Očekivani učinci i uticaj opisuju predviđene rezultate projekta nakon njegovog sprovođenja. Pružaju detaljniji opis koji je precizniji i konkretniji u poređenju sa opisom oblasti. Učesnici koji žele da postanu partneri u konzorcijumima treba da analiziraju dio koji se odnosi na učinak i uticaj postavljajući sebi pitanje:

„Možete li pružiti dodatnu vrijednost kako biste osigurali postizanje očekivanih učinaka i uticaja?“

Slika: Postupak odlučivanja o vašoj ulozi u konzorcijumu

Kada identifikujete svoju potencijalnu ulogu nakon analize oblasti djelovanja, učinka i uticaja, **pročitajte uslove za određenu temu, dokument određenog poziva i priloge:** Vodič za podnosioc projekata, najčešće postavljena pitanja, Finansijska regulativa EU, pravila za validaciju pravnih lica, imenovanje predstavnika pravnog lica (LEAR) i procjena finansijskog kapaciteta, onlajn portal za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere.

Praktični primjer za analizu poziva:

Pretpostavimo da je vaš prvi izbor bio da ukucate „društvene mreže“ (jer je to vrlo popularna tema) u polju za pretragu portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere i kao rezultat dobijete sljedeći opis teme:

HORIZON-CL2-2022-DEMOCRACY-01-07: Politike i uticaj onlajn društvenih mreža i novih medija

Prvo, možete da primijetite procijenjeni doprinos EU - „EU procjenjuje da bi doprinos EU između 2 i 3 miliona EUR omogućio adekvatno adresiranje ovih učinaka“. Ukupni okvirni budžet za ovu temu je: „Ukupan okvirni budžet za tu temu iznosi 9 miliona EUR“. Stoga je razumno očekivati da se može finansirati više od jednog prijedloga, s obzirom na to da je njihov traženi doprinos između 2-3 miliona i da indikativni budžet ostaje nepromijenjen do objavljivanja poziva.

Dalje, možete da vidite da je kao vrsta akcije, za ovu temu je navedeno „Istraživačke i inovacione akcije“. Ako pogledate definiciju RIA, možete da vidite da se ona sastoji od aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje novog znanja i/ili istraživanje izvodljivosti nove ili poboljšane tehnologije, proizvoda, procesa, usluge ili rješenja. U tu svrhu može da uključi osnovna i primijenjena istraživanja, razvoj i integraciju tehnologije, ispitivanje i validaciju na malim prototipovima u laboratoriji ili u simuliranom okruženju. Projekti mogu da sadrže usko povezane ali ograničene demonstracije ili pilot aktivnosti sa ciljem da se *pokaže tehnička izvodljivost u blizini operativnog okruženja*. Prijedlog od 45 strana. Stopa finansiranja: 100%.

U ovom trenutku imate nagovještaje o budžetu prijedloga, stopi finansiranja, preporučenim aktivnostima i već možete pronaći neke modele prethodno finansiranih RIA projekata sa budžetom između 2 i 3 miliona kako biste dobili orijentaciju o veličini konzorcijuma, strukturi raspodjele rada i profilima partnerima.

Međutim, ključ pravilne analize poziva je čitanje i analiza svih referentnih dokumenata i inteligentno tumačenje svake riječi.

Sljedeći korak je analiza oblasti djelovanja:

✓ Oblast djelovanja: društveni mediji i druge platforme zasnovane na internetu isprepleteni su sa političkim životom. Oni igraju važnu ulogu u omogućavanju ljudima da osmisle, koriste i dijele političke vijesti, traže političke informacije i raspravljaju, donose odluke, doniraju novac ili stupaju u kontakt sa političkim strankama i drugim organizacijama.

✓ Dalje, ove platforme i mediji treba da otvore nove puteve za politički angažman i demokratsko učešće. Međutim, razvoj događaja u nedavnoj prošlosti stvorio je strepnju oko njihove sposobnosti da zaštite građane od dezinformacija i da posluže kao uravnotežen i otvoren javni forum za demokratske rasprave.

✓ Društvene platforme i novi mediji se sve više doživljavaju kao pogodne za stvaranje ideoloških „eho-komora“ koje nagrizaju prostor za javni dijalog.

✓ Smatra se da podstiču polarizaciju, radikalizaciju, depolitizaciju, šire dezinformacije i podliježu manipulacijama. Istovremeno, oni su instrumentalizovani u pokušajima da tajno utiču na političke izbore građana, na taj način uništavajući njihove demokratske sposobnosti.

Gornji tekst označen bojom pruža relevantne dodatne informacije koje EK smatra važnim. Obojeni djelovi teksta u nastavku pružaju više informacija koje se aktivnosti očekuju u prijedlogu, koja vrsta stručnosti je potrebna, mogućnosti, pristup ili resursi i kako ostvariti očekivani učinak.

✓ Očekuje se da će se prijedlozi odnositi na sljedeće: izgradnju dokaza širom Evrope o tome u kojoj mjeri političke mogućnosti i informacije koje nude platforme i

novi mediji - i posljedični uticaji, poput efekta „eho-komora“, utiču na političke stavove u evropskim državama te na nivou EU i država u njenom okruženju.

Shodno tome, ovo ukazuje na to da su prikupljanje i analiza podataka velikog obima neophodni za glavne platforme i nove medije na evropskom nivou, uključujući i države u njenom okruženju. Očigledno je da su organizacije koje imaju mogućnosti da prikupljaju i analiziraju podatke u okviru ovih platformi i novih medija neophodni kao partneri u konzorcijumu. Možda čak i one koje su dizajnirale kampanje za društvene mreže i mjerili njihov uticaj.

- ✓ Procijenite da li i kako novi mediji funkcionišu kao novi nivo izbora vijesti i proučite posljedične pristrasnosti percepcije kod građana.
- ✓ Ispitajte u kojoj mjeri platforme i novi mediji zapravo pomažu u demokratizaciji političkih sistema i nude načine aktivnog angažovanja ili ometaju njihovo učešće.
- ✓ Ispitajte efekte zamjene korišćenja medija sa korišćenjem sadržaja.
- ✓ Istražite kako publika različite starosti, različitog pola i različitih socio-ekonomskih i etnolingvističkih grupa prima i procjenjuje informacije na digitalnim platformama i kako politički akteri koriste ove platforme za oblikovanje političkog ponašanja.

Do sada obezbijedena uputstva sadrže nacrt „radnih paketa“ prijedloga i pružaju više informacija o sposobnostima partnera. Sve aktivnosti su do sada „aktivnosti usmjerene na uspostavljanje novih znanja“ i odnosiće se na „osnovno i primijenjeno istraživanje“ prema uputstvima RIA. Očigledno je da će istraživanje „publike različite starosti, različitog pola...“ takođe zahtijevati uključivanje određenih zainteresovanih strana, bilo direktno, bilo pomoću

specijalizovanih partnera sa dokazanim iskustvom u ovoj vrsti istraživanja.

Do ovog trenutka, tekst oblasti djelovanja pružao je uputstva koja uglavnom ukazuju na to kakva su istraživanja potrebna. Kao što definicija RIA-e kaže „istražite izvodljivost nove ili poboljšane tehnologije, proizvoda, procesa, usluge ili rješenja... razvoj i integracija tehnologije, testiranje i validaciju“, konkretan zahtjev za „regulatornim rješenjima, jačanjem kapaciteta (uključujući medijsko obrazovanje, medijske kompetencije i digitalnu pismenost) itd.“

- ✓ Predlagati i osmisliti regulatorne inovacije kao odgovor na prikrivenu instrumentalizaciju društvenih platformi za političke ciljeve.
- ✓ Razviti pristupe i metode zasnovane na dokazima za jačanje kapaciteta za digitalno građanstvo, uključujući medijsko obrazovanje, medijske kompetencije i digitalnu pismenost.
- ✓ Steći uvid u efekte društvenih medija na socijalno ponašanje.
- ✓ Građanska nauka i drugi inovativni i participativni oblici istraživanja mogli bi biti prikladni za ovu akciju.

Na kraju, moramo pažljivo da ispitamo očekivani učinak:

- ✓ razumjeti promjene koje su nove tehnologije uvele u demokratske procese.
- ✓ dati preporuke zasnovane na činjenicama da bi se pozabavili mogućnostima i izazovima za političko ponašanje i demokratski angažman koje predstavljaju društvene platforme i novi mediji.
- ✓ povećati kapacitete za digitalno građanstvo.

Na osnovu opisa teme, čini se da je od glavnih partnera konzorcijuma potrebno da analiziraju velike podatke sa glavnih društvenih platformi i novih medija, vjerovatno sa razvijenim sposobnostima u oblasti vještačke inteligencije i superračunara, koji su već uključeni u kampanje na društvenim mrežama i novim medijima. Metodološki, dovoljan broj reprezentativnih studija slučaja može da zamijeni sveobuhvatnu studiju.

Malo je vjerovatno da će EK smatrati početnike kredibilnim za vođenje konzorcijuma, pa je prvo mjesto za traženje projektnih modela među vođama konzorcijuma prethodnih RIA akcija i njihovim industrijskim partnerima („socijalne platforme i novi mediji“).

- Neki od odgovarajućih projekata zasnovanih na početnoj potrazi otkrivaju „ko su vođe istraživanja, inovacija i industrije“ koje EK već finansira:

Link: <https://cordis.europa.eu/project/id/723014>

Link: <https://cordis.europa.eu/project/id/688722>

Link: <https://cordis.europa.eu/project/id/688241>

- Takođe, neki od ključnih aktera koji već istražuju percepciju građana:

Link: <https://cordis.europa.eu/project/id/822590>

- Kao i zajedničko stvaranje rješenja za borbu protiv dezinformacija:

Link: <https://cordis.europa.eu/project/id/770302>

Ključni cilj je da **rašćlanimo rad** za ovu temu, pored radnog paketa za upravljanje projektima. Sljedeći

radni paketi treba da se fokusiraju na istraživačke zahtjeve iz teksta o oblasti djelovanja i rezultiraju radnim paketima sa inovativnim rješenjima:

- Radni paket: Kako politički akteri koriste nove platforme
- Radni paket: Kako novi mediji utiču na odabir vijesti i pristrasne percepcije kod građana
- Radni paket: Uticaj korišćenja sadržaja na različitu publiku i društveno ponašanje
- Radni paket: Uticaj na političke sisteme
- Radni paket: Razvoj novih pristupa i metoda zasnovanih na činjenicama
- Radni paket: Osmišljavanje regulatornih inovacija
- Radni paket: Unapređenje kapaciteta (medijsko obrazovanje, medijske kompetencije i digitalna pismenost).

Naravno, ovo je samo primjer i vježba, a struktura raspodjele rada i radni paketi biće poboljšani i unaprijeđeni od strane stručnjaka uzimajući u obzir navedeni učinak i uticaj. Međutim, koristeći logično razmišljanje svako ko je zainteresovan za učešće može i treba da napravi nacrt strukture raspodjele rada za otvoreni poziv/temu koja ih interesuje.

Zašto je stvaranje nacrta strukture raspodjele rada tokom analize poziva od ključnog značaja?

Da biste razumjeli aktivnosti, ekspertizu, potrebne resurse i utvrdili da li i kako možete doprinijeti pozivu/temi! Dakle, sljedeće pitanje je da li imate odgovarajuću ekspertizu ili možete li dati dodatnu vrijednost za sprovedenje aktivnosti u okviru nacrta strukture raspodjele rada i pomoći konzorcijumu da ostvari očekivani učinak. Sa nacrtom strukture raspodjele rada imate dublji

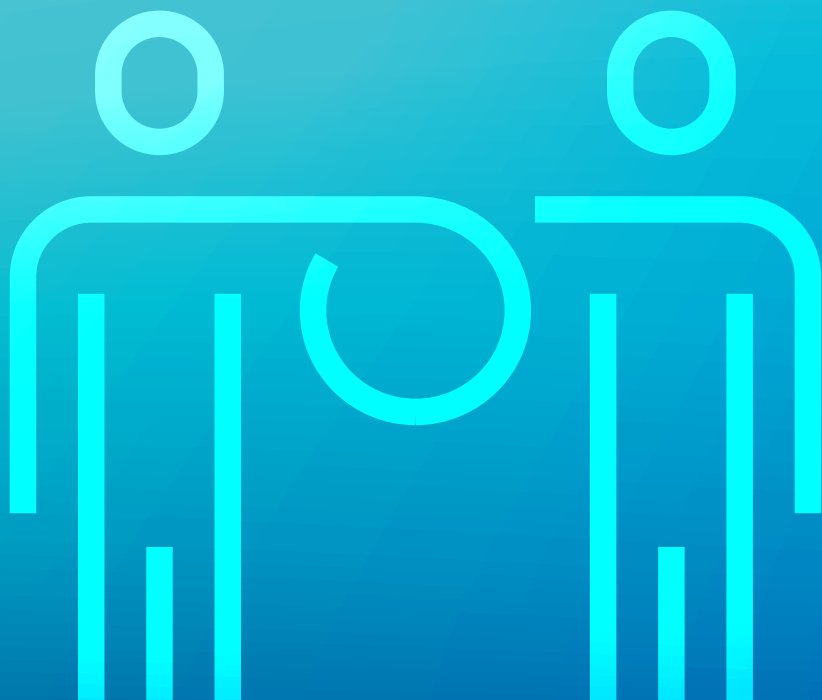
uvid u neophodnu stručnost: tj. *kako politički akteri koriste nove platforme ili kako korišćenje novog sadržaja na društvenim mrežama utiče na različitu publiku (i njihovo društveno ponašanje)*. Ako imate mogućnosti za prikupljanje podataka, analizu podataka, znate koje su ključne varijable, imate pristup zainteresovanim stranama, studijama slučaja, ciljnoj publici, potrebnoj infrastrukturi ili iskustvu u dizajniranju novih regulatornih alata ili jačanju kapaciteta poput *medijskog obrazovanja, kompetencije i digitalna pismenost* itd., koje bi postale osnova za vaše učešće u konzorcijumu i pregovore o vašoj ulozi i vašem doprinosu u izradi prijedloga.

Struktura raspodjele rada i rezultujuća matrica aktivnosti će se značajno razlikovati za različite vrste akcija!

Stoga je analiza poziva presudan prvi korak za učešće. Neke vrste akcija, kao što je *EIC Accelerator*, namijenjene su jedinom podnosiocu zahtjeva (prvenstveno za MSP). Evropski istraživački savjet je fokusiran na naučnu izvrsnost, a vode ga istraživači. „Doktorske mreže“, uprkos neposrednim intuitivnim zaključcima, mogu uključivati industriju i MSP. Slično tome, kada su u pitanju *Teaming, Twinning, ERA Chair* itd., morate da počnete od analize poziva i modela projekata.

**Stvaranje konzorcijuma
- vođa konzorcijuma i
partneri**

Stvaranje konzorcijuma za pozive u okviru programa Horizont Evropa treba započeti odmah po objavljivanju **nacrta Radnih programa**. Najiskusniji učesnici mogu dati doprinos u procesu rafiniranja tema tokom *konsultacija sa zainteresovanim stranama*, a čim nacrti postanu dostupni kreće traženje partnera. Analizirajući pozive/teme učesnici mogu kreirati početni nacrt radne strukture projekta za svaki poziv, uz opis matrice stručnosti i profila partnera. Suština analize poziva je analitičko čitanje i inteligentno tumačenje teksta poziva kako bi se identifikovalo „šta je potrebno“, tj. neophodna ekspertiza,

infrastruktura ili drugi resursi za postizanje učinka u okviru poziva/teme. Na osnovu analize poziva kreira se inicijalna radna struktura projekta i profili ključnih partnera.

Sljedeći korak je identifikovanje **najboljih partnera** koji se uklapaju u odgovarajući profil. To su obično lideri u svojim oblastima. Vođe konzorcijuma i iskusni učesnici započinju inicijalne razgovore o mogućoj saradnji u okviru određenih poziva što ranije.

Jednostavni primjeri analize poziva/teme:

Primjer teksta poziva: „Razviti novi IKT uređaj...“ **Nacrt radnog paketa:** „Razvoj novog uređaja ...“ **Nacrt profila partnera:** „Programer uređaja za ...“

Jednostavan primjer analize poziva/teme:

Fokus je na **razvoju i testiranju** upotrebljivih, ekonomski opravdanih platformi za kontrolu **pristupa** koje čuvaju privatnost koje se baziraju na korišćenju **biometrije, pametnih kartica ili drugih uređaja**.

Rješenja treba instalirati i **testirati** u širokopojasnoj mreži, pružajući **pristup pametnim** uslugama koje rade preko mreža sa najsavremenijom sigurnošću, izbjegavajući pojedinačne tačke kvara.

Predložene aktivnosti treba da uključe **upravljanje pravima pristupa**, naročito za pružaoce usluga, da obezbijede **sigurnost i privatnost** baza podataka, da omoguće **blagovremeno obavješćavanje** o kršenju i otklanjanje grešaka za korisnika i smanje insajdersku prijetnju.

Predložena rješenja moraju **garantovati interoperabilnost** i prenosivost između sistema i usluga, olakšavajući korisniku da ne mora da instalira platformu, uslugu ili tehnologiju specifičnu za datu zemlju.

Radni paket: Upravljanje pravima pristupa

Radni paket: Razvoj uređaja

Radni paket: Testiranje pametne usluge

Radni paket: Bezbjedne baze podataka u klaudu

Radni paket: Interoperabilnost

Radni paket: Poslovni planovi

Radni paket: Razvoj uređaja

Hardver, mikrosistemi

Radni paket: Testiranje pametne usluge

Pružalac usluge

Radni paket: Upravljanje pravima pristupa

Izrada bezbjednog softvera

Radni paket: Bezbjedne baze podataka u klaudu

Razvoj softvera za klauud

Radni paket: Interoperabilnost

Više pružalaca usluga u različitim zemljama

Radni paket: Poslovni planovi

Provajder IT rješenja

Slika: Proces stvaranja konzorcijuma

Jaki konzorcijum ima sljedeće karakteristike:

✓ **Komplementarnost.** Svaki partner treba da ima jedinstvenu ulogu i da donosi posebnu ekspertizu ili tehnologiju koje su neophodne (akademska zajednica, industrija, MSP). Treba kombinovati različite uloge i različite ekspertize kako bi se osiguralo postizanje očekivanog učinka/uticaja i izbjegla redundantnost.

✓ **Interdisciplinarnost.** U cilju rješavanja složenih izazova u okviru poziva/tema i postizanja očekivanih uticaja, saradnja treba da uveže stručnost i sposobnosti na interdisciplinarnom i međusektorskom nivou. Kombinovanje **partnere iz svih disciplina i sektora** (neophodnih za postizanje očekivanog učinka/uticaja) je od suštinske važnosti.

✓ **Ravnoteža.** Treba razmisliti o aspektima poput geografskog prostiranja na području EU, ravnoteže između profitnih, neprofitnih partnera, javnih, privatnih, vladinih, nevladinih organizacija, velikih preduzeća, manjih preduzeća srednje tržišne kapitalizacije i MSP te rodne ravnoteže između ključnih osoba koje su uključene.

✓ **Izvrsnost.** Jak konzorcijum treba da okupi najbistrije umove iz različitih ključnih disciplina. Stoga, treba identifikovati vođe među tematskim oblastima i napraviti kompilaciju izvrsnih organizacija zaduženih za svaki projektni zadatak. Odaberite najbolje partnere.

Efikasni načini traženja partnera:

✓ **Alat za pretragu partnera dostupan na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere**

Link: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/partner-search>

✓ **Evropska mreža preduzetništva nudi podršku za pretraživanje partnera**

Link: <https://een.ec.europa.eu/>

✓ **Info dani, posredovanje i povezivanje**

Link: https://ec.europa.eu/info/events_en

Najefikasniji način nalaženja partnera je:

✓ **Analiziranje nedavno završenih i tekućih projekata**

pretragom portala Cordis ili projekata i rezultata u okviru portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere.

Link: <https://cordis.europa.eu/>

Većina učesnika ne može započeti sa ulogom koordinatora projekta jer nemaju dovoljno upravljačkih i finansijskih sposobnosti. Samim tim, za ovu većinu učesnika, presudno je da se **predstave potencijalnim vođama konzorcijuma kako bi dobijali pozive za pridruživanje konzorcijumima** u svojstvu partnera u ranim fazama, dok je prijedlog projekta još u fazi osmišljavanja.

Efikasna komunikacija sa vođama konzorcijuma od učesnika zahtijeva da kreiraju partnerski profil: ukratko, radi se o vašoj prezentaciji koja treba da bude prilagođena zahtjevima poziva i da sadrži opis vaše buduće uloge u svojstvu partnera. Partnerski profil kreira se pomoću dva seta uputstava: obrazloženja za partnere u obrascu prijedloga projekta; i analize poziva, tačnije, prezentacije „dodatne vrijednosti“ koju možete donijeti kao partner u cilju unapređenja odnosa troškova projekta i uticaja.

Za pripremu partnerskog profila, potrebno je ukratko predstaviti: misiju,

viziju, ciljeve, stručnost, ljudske resurse i infrastrukturu, nedavne uspješne primjere, prethodno iskustvo u projektima koje finansira EU, predmet interesovanja u okviru programa Horizont Evropa i uloge partnera.

U cilju kreiranja što djelotvornijeg partnerskog profila, informacije treba prilagoditi pozivu, odgovarajući pritom na određene formulacije i fraze, i naglasiti dodatnu vrijednost za konzorcijum. Pažljivo planiranje komunikacije i izgradnja odnosa sa vođama konzorcijuma sprečava

neuspjeh. Da bi se identifikovale najbolje moguće vođe konzorcijuma neophodno je analizirati nedavno završene i tekuće projekte u okviru programa Horizont 2020/Evropa i odabrati stručnjake sa dovoljnim iskustvom u koordinaciji projekata u okviru programa Horizont 2020/Evropa u oblastima koje su predmet vašeg interesovanja. Zbog toga je potrebno analizirati reference pojedinaca sa kojima namjeravate da stupite u kontakt, kako bi ste bili dobro informisani o njihovim interesovanjima.

NVO NATURA Kolašin
Centar za promociju održivog razvoja
The Center for promotion of the Sustainable Development

NGO Natura mission is boosting the efficient use of resources by moving to a clean, circular economy, restoring biodiversity and cutting pollution. Through applied research, innovation and policy advancements of energy efficiency, ecology, and resilience to climate changes, Natura is leading socioeconomic transformation of the South-Eastern Europe into a circular economy.

Natura Expertise and Resources: : Natura has a full-time staff of 3 senior experts, part-time staff of 12 experts and ESRs and capacity to mobilize over 120 volunteers for projects and case studies. Natura has a head office (40m²) with all necessary equipment (computers, fax, internet and copier) and numerous local offices in member organizations. On a daily basis Natura' team is providing hands-on support to key stakeholders in SEE ranging from local governments to entrepreneurs, startups, NGOs SMEs, to multinational industry leaders to academia, in **project development and implementation**. We are unique and vibrant multi-disciplinary expert network spanning across governments, industry, NGOs and academia. We are a trusted and strategic partner of the Faculty of Economy in Podgorica, the Ministry of Environment and Spatial Planning, the Ministry of Tourism, the Institute for Nature Protection of Montenegro, the Natural History Museum, the Institute of Biotechnology, the National Park "Biogradska Gora", Employment Agency of Montenegro, and many industry leaders.

Achievements: Natura implemented numerous EU, national and internally funded projects i.e.: the Regional Advocacy Centre (RAC) programme; Kolasin Tourist Economy; Eco-campaign "Not Tomorrow, Let us Begin Right Now!"; Watchdog project to monitor the implementation of the Law on local self-governance for citizens' participation in the decision making processes; Protecting the ecosystems of the Tara and Moraca Rivers; The Comparative analysis of the regional development with special focus on the northern region, and disproportion and underdevelopment of the northern region; The analysis of possible influences of the hydroelectric power station Buk Bijela on the meteorological parameters in Montenegro; Establishing the Center for Sustainable Development Promotion; Protection and Promotion of Flora on Mountains Bjelasic, Sinjavina and Komovi; Catalogue of the Botanical Garden in Kolasin; "Everything That Concerns Your Municipality, Concerns You, as well"; The Regional Environment Center (REC); Public Works project in cooperation with the Employment Bureau of Montenegro; EU Info Bus; Joint Action for Sustainable Employment; Green economy for sustainable development, "With cooperation and dialogue to better local governance, On job Training and Employment of Persons with Disabilities; Ecological city in ecologic state; Joint money-joint responsibility; Green entrepreneurs for sustainable development; Medicinal herbs - connecting science, nature and business etc.

Our usual roles as the project partner cover: project development, information gathering and analysis, education and training, applied research, pilot projects, technology transfer, stakeholder analysis and management, market analysis, leading innovation process, policy monitoring and advancements.

We are actively working on several Horizon Topics and we interested in partnerships for: Behavioral, social and cultural change for the Green Deal; Demonstration of systemic solutions for the territorial deployment of the circular economy; Restoring biodiversity and ecosystem services; Testing and demonstrating systemic innovations in support of the Farm-to-Fork Strategy; Preventing and fighting extreme wildfires with the integration and demonstration of innovative means.

Lastly, we would welcome proposals for cooperation on Horizon Europe topics!

NVO NATURA, Dunje Đokić bb, 81210 Kolašin, Crna Gora natura@t-com.me

Slika: Primjeri profila partnera

Dalmatinska 78, Podgorica, Montenegro
 PIB: 02177579, PDV reg. br: 30/31-00403-8
 Tel/Fax: 020-21-81-81 / 020-21-81-82
prodaja@cikom.com, www.cikom.com

ČIKOM is leading the digital transformation of Montenegro as a research-intensive SME and innovation leader since 1993. Our vision is maximising connection of the human and digital world and a mission to ensure competitiveness and the capacity of stakeholders to address the global challenges ahead.

ČIKOM is the biggest ICT company in Montenegro with 64 highly qualified full-time experts and a vibrant network of external consultants. Our regular services include a wide spectrum of products and services from equipment supply to system integration and implementation of the most complex ICT solutions. We are providing, design, developing, prototyping, testing, customization of various hardware and software solutions their integration and implementation throughout the value chains. We ensure value-chain evolutions crucial for engaging end-users and their behavioural change through information, training, consulting, project management, and transfer of knowledge.

Expertise: ČIKOM provides high-end technology in hardware systems, produced by the leading world IT companies, and creates unique systems of these units, making them more efficient for the specific software implementation in a variety of sectors like industry, banking, government, SME, tourism, and education. We offer a 24/7 maintenance system.

ČIKOM has a renowned network of partners including Microsoft (Gold Certified Partner) with competences for Gold Datacentre, Silver Collaboration and Content, Silver Data Analytics, Silver Messaging, Silver Project and Portfolio Management, Silver Small and Midmarket Cloud Solutions; HPE Platinum Partner Ready Solution Provider, Services Delivery partner; Software Defined Infrastructure - VMware & Hyper-V Virtualization; Aruba Network Solution Provider and Silver Partner; Dell-EMC Gold Solution Provider; Cisco Systems Premier Certified Partner; Ruckus Networking Solution Provider in the CommScope PartnerPRO Network; Check Point 3-Star Partner; ASI - Accredited Systems Integrator and ASP - Accredited Service Partner of Allied Telesis and Gold Solution Partner; Avigilon Certified Solution Provider; Rittal IT Channel Partner; Reichle & De-Massarli Authorized QPP-Partner; VMware Partner Connect Advanced; Veeam Silver Partner; Symantec Secure One Gold Partner; Lexmark Accredited Service Partner. As well as ECDL partner centre and Microsoft learning partner. ČIKOM has knowledge, certificates, and experience to meet national and international standards: ISO 9001 quality certification, ITIL v3, ISO 27001 Information security management certificate and ISO 20000 Service Management System certificate.

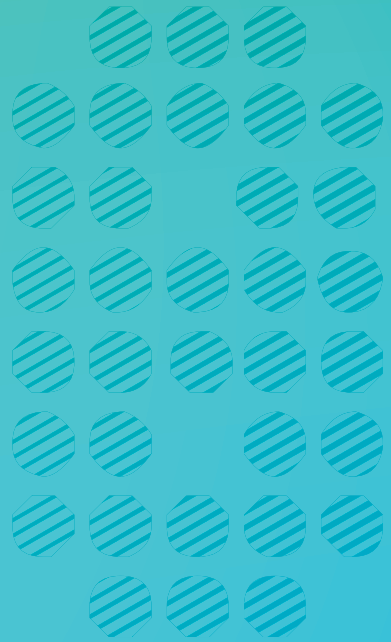
ČIKOM implacable track record included the successful implementation of the most critical and significant ICT projects in Montenegro: e-DMS (Electronic Document Management system) for Government Montenegro, based on the EMC Documentum platform; On-line Meetings Government of Montenegro (Electronic Meetings); E-Gov. Solution network security, servers and storage infrastructure for Municipalities in Montenegro Podgorica, Bar, Pljevlja, Herceg Novi, Kotor, Budva etc; Government of Montenegro Infrastructure Services based on Microsoft technologies; Tax Administration delivery and installation HA Data centre, network security, servers and storage infrastructure; Central bank of Montenegro as well as Hipotekarna Bank, Ziraat Bank - Servers, Storages and network infrastructure in Primary and DR datacentres; Same se Iberostar Bellevue Montenegro; Electric Transmission System of Montenegro; Civil Aviation Agency of Montenegro; Podgorica Capital City; Montenegro Telecom AD; Sava Montenegro Assurance Company AD, Cold Mine AD Pljevlja; Municipality Budva, Bar, Pljevlja; Port of Adria AD Bar; MAN optical infrastructure. Video surveillance system on open area. Enterprise WiFi infrastructure on open area; Montenegrin Power Distribution System LLC, Primary location server room with delivery and installation of Storage and server's equipment and delivery services; National Public Service - Radio and Television of Montenegro, delivery of DC equipment and services in process of Modernization of Technological capacities of RTCG; One & Only Porto Novi resort village – Kumbor Herceg Novi, delivery and installation of HPE server and storage equipment, Aruba network equipment, Ruckus WiFi equipment and services; Ministry of Interior of Montenegro - Safe City Project - Video surveillance of the Cities of Podgorica, Bar, Budva; Montenegrin National Security Agency - Delivery and installation of equipment for network security, servers and storage infrastructure, video surveillance, access control, alarm, fire and monitoring; Implementation of DMS system (Document Management System) for Municipalities of Budva, Pljevlja, Bar, Herceg Novi, Montenegro State Audit Institution, Montenegro Electrical Transmission System also with ERP (Enterprise Resources Planning) systems; Implementation of system for electronic evidence of quests with the integration of MUP service RB90 for Tourist organizations of the municipalities of Kotor, Herceg Novi, Žabljak; Ministry of Sustainable Development and Tourism – LAMP system for technical and planning documents, Software for Urban, Phytosanitary and Spatial Protection Inspection; Directorate for Inspection Affairs – Inspection System For Directorate for Inspection Affairs; Clinical Center of Montenegro – Laboratory information system; Health Insurance Fund of Montenegro - DRG - grouping of services by diagnostic - therapeutic groups; Securities Commission – KOFIS - Software for Investment Funds Controlling; Phytosanitary Inspection - Inspection Software; Tourist Inspection – Inspection Software; Market Inspection – Inspection Software; Government of Montenegro – Electronic Petition Software; Municipality of Herceg Novi, Cetinje, Pljevlja – Software for communication with citizens – System 48.

Furthermore, ČIKOM successfully implemented EU funded innovation projects: Interactive cultural digital map of Montenegro; Strengthening Industry 4.0 by Semantically Enhanced Cyber Security (SI4SEC); A virtual walk through the medieval Kanli Tower.

Our topics of interest spans across several topics within Horizon Europe pillar Global challenges and European industrial competitiveness; Implications of digitisation, new and emerging ICT technologies such as machine learning and artificial computing, distributed ledgers, Internet of Things, and High-Performance Computing; Digitisation in individual sectors, such as energy, transport, construction, service industry, health and care and government; Industrial metrology and quality assurance tools for smart manufacturing; etc.

We would welcome a discussion concerning any upcoming Horizon topic and possible cooperation.

**Pisanje uspješnog
prijedloga - alati za
pisanje prijedloga**

Šta je prijedlog, a šta projekat?

Prijedlog je dokument sličan Opisu radnih aktivnosti koji prikazuje kratkoročne i dugoročne ciljeve odgovarajućeg partnerstva. Obuhvata naučne/tehničke aspekte, konkretan plan upravljanja/rada i opisuje na koji način će se rezultati koristiti po završetku projekta (eksploatacija) te koji su dugoročni uticaji.

Projekat čine grupe različitih organizacija koje zajednički rade na postizanju datog cilja, koji finansira EK. Ovaj cilj i koraci neophodni za njegovo postizanje predstavljeni su u Opisu radnih aktivnosti koji je dio ugovora sa EK.

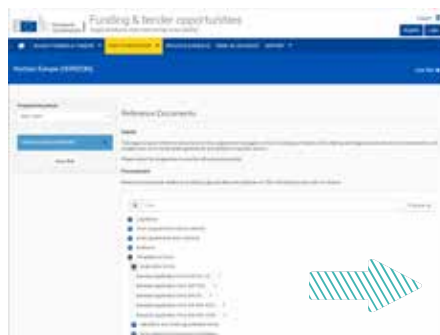
Struktura prijedloga -
Preuzmite obrazac prijedloga!

Standardni aplikacioni obrasci (modeli prijedloga) dostupni su u odjeljku Referentni dokumenti na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere ili ukoliko u okviru odabranog poziva kliknete na „Započni podnošenje“.

Link za referentne dokumente u okviru Portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere:
<https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/referenceddocuments;programCode=HORIZON>

Primjer: Sadržaj standardnog prijedloga (RIA, IA)

Slika: Odjeljak o referentnim dokumentima portala za mogućnosti finansiranja i prijavljivanja na tendere - standardni obrazac prijedloga

- **Dio A:** U ovom dijelu se traže određeni administrativni podaci koji će se koristiti tokom evaluacije i dalje obrade vašeg prijedloga.
- **Dio B:** Sadrži detalje aktivnostima koji namjeravate da realizujete.
- **Odjeljak 1: Izvrsnost**
 - Ciljevi i namjere [npr. 4 strane]
 - Metodologija [npr. 15 strana]
- **Odjeljak 2: Uticaj**
 - Putanja projekta ka ostvarenju uticaja [npr. 4 stranice]
 - Mjere za postizanje što većeg uticaja - diseminacija, eksploatacija i komunikacija [npr. 5 strana]
 - Rezime
- **Odjeljak 3: Kvalitet i efikasnost implementacije**
 - Plan rada i resursi [npr. 14 stranica - uključujući tabele]
 - Kapacitet učesnika i konzorcijuma u cjelini [npr. 3 strane]

Primjer: Uputstva za popunjavanje obrasca prijedloga koje je obezbijedila EK

1.1 Ciljevi i nastojanja [npr. 4 stranice]

- *Ukratko opišite ciljeve predloženih aktivnosti. Zašto su oni relevantni za temu radnog programa? Da li su mjerljivi i provjerljivi? Da li su realno ostvarivi?*
- *Opišite kako vaš projekat prevazilazi dosadašnja najveća dostignuća i koliko su predložene aktivnosti ambiciozne. Navedite sva izuzetna revolucionarna istraživanja i inovacije, nove koncepte i pristupe, nove proizvode, usluge ili poslovne i organizacione modele. Gdje je relevantno, opišite napredak upućivanjem na proizvode i usluge koji su već dostupni na tržištu. Ukažite na izvršenu pretragu patenta ili publikacija.*
- *Opišite kako se predložene aktivnosti pozicioniraju u pogledu zrelosti istraživanja i inovacija (tj. gdje se nalaze u spektru od „ideje do primjene“ ili od „laboratorije do tržišta“). Gdje je primjenjivo, navedite nivo tehnološke spremnosti, ako je moguće, praveći razliku između istog na početku i na kraju projekta.*

Ovaj vodič ne može da odgovori na pitanje kako ostvariti maksimalan rezultat u svakom odjeljku u odnosu na sve različite pozive/teme i vrste akcija. Uprkos nastojanju da ponudimo odgovarajuće alate i gotova rješenja, ogroman broj poziva/tema čini broj varijabli tako velikim da je u stvarnosti nemoguće obezbijediti praktična uputstva o svima njima. Nažalost, selektivna usredsređenost na jednu vrstu aktivnosti umanjuje obim pažnje koju je potrebno posvetiti ostalim varijablama. Fokusiranjem na samo jedan set varijabli predstavlja rizik da se previše vremena utroši na nebitno pitanje.

Međutim, u narednom odjeljku razrađeni su principi koji vode ka izvrsnosti u pisanju prijedloga u okviru

programa Horizont Evropa, jer se bavi glavnim izazovima koje treba prevazići tokom pisanja prijedloga.

Vaša formula uspjeha treba da podrazumijeva znanje kako da izbjegnute ili prevazidete četiri tipična izazova koja se odnose na: čitanje i sprovođenje uputstva; pisanje iskaza uz dovoljno dokaza koji ih pokrepljuju, kako biste ubijedili evaluatore; obezbjeđivanje dovoljno pojedinosti o aktivnostima koje će se sprovođiti; dosljednost teksta napisanog u različitim djelovima prijedloga. Pisci prijedloga koji primjenjuju sljedeća uputstva ostvariće maksimalan rezultat.

Planiranje se radi kontinuirano. Kad god inicijator projekta dobije ideju za novi prijedlog, treba da je na neki način dokumentuje. Kada se objavi nacrt radnog programa, ove ideje se mogu pregledati ponovo i mogu se kontaktirati partneri kako bi se razmotrila moguća saradnja.

Faza pripreme je najvažniji dio. Tada se detaljno raspravlja o ideji. To je i najzanimljiviji dio jer se raspravlja o novim idejama i ispituju novi scenariji i pristupi.

Pisanje stvarnog prijedloga je samo jedan korak u procesu traženja bespovratnih sredstava i nije korak koji zahtijeva najviše vremena. Obično se mnogo više vremena utroši na analizu konteksta, zainteresovanih strana, relevantnih dokumenata, prikupljanje podataka, istraživanje problema, strategija i mogućih rješenja, traženje adekvatnih partnera, razvoj projekta i uspostavljanje odnosa sa odgovarajućim sufinansijerima ili zvaničnicima. Okvirno, pisanje prijedloga predstavlja približno jednu trećinu ukupnog radnog opterećenja.

Uspješni aplikanti koriste znanje koje prikupljaju ili partnerstva koje grade sa zainteresovanim stranama prije pripreme prijedloga i planiraju svoje projekte tako

da se se dobro uklapaju u vrijednosti koje utvrdi sponsor. Za početnike u pisanju prijedloga uobičajena greška je psihološka orijentisanost prema sopstvenim idejama ili potrebama, dok su uspješni pisci predloga usmjereni na interese donatora.

Nacrti radnih programa objavljuju se do šest mjeseci prije poziva za podnošenje prijedloga projekata. U nacrtima su navedene oblasti i teme koje će biti obuhvaćene pozivom. U ovoj fazi, koordinatori projekata treba da počnu sa planiranjem svojih prijedloga. To obično uključuje kontaktiranje glavnog tima potencijalnih partnera i razmatranje mogućih ideja za projektni prijedlog. Kada se objavi poziv za podnošenje prijedloga, vrijeme je da se započne sa pripremom i pisanjem te uključivanjem drugih partnera. Ukoliko prijedlog pišete sami, pokušajte da odredite rokove za popunjavanje svakog odjeljka i napravite jasan **akcioni plan sa dinamikom pisanja** kako biste mogli da ispunite očekivanja partnera i integrišete relevantne inpute koje od njih dobijete.

Intelligentno tumačenje uputstava

Bez obzira na njihov obim, čvrsto se preporučuje da pročitate i analizirate sve referentne dokumente prije nego što počnete da sastavljate prijedlog. Uvjedljivo najveći problem koji se javlja je upravo što aplikanti **ne čitaju i ne koriste informacije i savjete** koji postoje u osnovnim dokumentima programa EU, informacijama o pozivima za podnošenje prijedloga i Vodiču za aplikante! Tako, na primjer, na većinu pitanja aplikantata može se odgovoriti čitanjem Radnog programa i/ili Vodiča za aplikante!

Svaka riječ u radnom programu i opisu tema ima svoje značenje. Teško da možete napisati uspješan prijedlog ako pogrešno protumačite značenje čak jedne riječi. Nakon utvrđivanja odgovarajućeg izvora finansiranja za razvoj ideje, prvi korak je da pažljivo pročitate odgovarajuću osnovnu dokumentaciju koja se odnosi na programske ciljeve te šeme finansiranja, ciljeve poziva i Vodič za aplikante. Vaša formula uspjeha u ovoj fazi je da znate **kako da protumačite te riječi** - da proniknete u um kreatora programa, da razumijete šta žele **da bude postignuto korišćenjem njihovih sredstava**. Proučite kompletnu dokumentaciju i izvucite ključne riječi, fraze i rečenice na koje ćete morati da odgovorite kako biste bili sigurni da vaš prijedlog zadovoljava ono **što oni žele da postignete**.

✓ **Primjer: bliska saradnja** - morate da obezbijedite dokaze, opisujući brojne glavne interakcije između vaše institucije i svake partnerske organizacije, kako biste pokazali da će saradnja zaista biti bliska a ne samo simbolična saradnja koja se, na primjer, svodi na jednu kratku posjetu i razmjenu nekoliko mejlova!

✓ **Primjer: izvanredno** - samo jedna riječ, ali neophodno je da pripremite nekoliko stranica teksta kako biste obezbijedili sve dokaze da je svaka vaša partnerska organizacija zaista izvanredna, a ne samo još jedna evropska organizacija prosječnog kvaliteta! Po definiciji, većina organizacija će biti prosječna, tako da partnerske organizacije moraju obezbijediti dokaze o mjerilima kvaliteta da biste evaluatore uvjerili da zaista jesu izvanredne: svi njihovi dobitnici Nobelove nagrade, značajni patentni, nagrade, veliki broj posjeta zaposlenih, dokazi o obukama, publikacije u časopisu „Nature and Science“, kao i natprosječni broj kvalitetnih publikacija po godini, itd.

Radna struktura projekta koja odgovara vrsti akcije i opisu teme

Radna struktura projekta predstavlja vizuelnu, hijerarhijsku razradu projekta orijentisanu na rezultate. Radni paketi se sastoje od zadataka. Označavanje svakog zadatka brojem olakšava njihovo dalje prepoznavanje. Opis definiše šta je zadatak i daje prikaz aktivnosti tima kada dođe vrijeme za njihovu realizaciju. Koordinator zadatka je partner koji nadgleda njegovu realizaciju od početka do kraja i osigurava njegovu pravilno izvršenje.

Radna struktura projekta i ciljevi najboljih prijedloga osmišljeni su tako da se osigura da očekivani uticaji koji su predviđeni opisima tema budu u potpunosti ostvareni, kao i da se mogu izmjeriti i provjeriti.

Osmišljavanje radne strukture projekta/zadataka započinje analizom vrste akcije i opisa teme. Proučite prethodne projekte. Podijelite opis teme na niz faza koje će vas odvesti od koncepta do završetka. Koji su neposredni rezultati? Navedite sve neposredne rezultate i zabilježite šta je neophodno za njihovo uspješno ostvarenje (krajni rezultati, isporučeni rezultati, radni paketi, resursi, učesnici, itd.). Navedene rezultate raščlanite na pojedinačne zadatke i podzadatke neophodne za njihovu realizaciju. Napravite listu svih tih zadataka. Još jednom provjerite opis teme, a takođe provjerite sa iskusnim partnerima da li ste inteligentno protumačili riječi u tekstu poziva i obuhvatili sve što je neophodno. Po utvrđivanju zadataka, rasporedite ih među postojećim partnerima ili još jednom razmislite da li ste za sve zadatke uključili najbolje partnere. Proces

stvaranja početne radne strukture je presudan za stvaranje izvrsnog konzorcijuma, u istoj mjeri kao i za izradu kvalitetnog prijedloga.

Obrasci prijedloga dostupni na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere mogu vam pomoći da razumijete očekivanu strukturu, ali najefikasniji način učenja je proučavanje prethodno finansiranih projekata pod istom temom, ako su dostupni. Pretraživanje baze podataka CODRIS pomaže, kao i pregled internet stranica finansiranih projekata.

Link: Evropska komisija:
CORDIS projekti i rezultati <https://cordis.europa.eu/>

Uzročnost u osmišljavanju prijedloga

Uzročnost (koja se naziva i uzročno-posljedična veza, ili uzrok i posljedica) je veza između projektnih aktivnosti i očekivanih neposrednih rezultata, učinka i uticaja. Ukratko, analiza uzročnosti projekta podrazumijeva da se za svaku projektnu aktivnost, radni paket i projekat u cjelini postave pitanja: Zašto? Šta? Kako?

Zbog toga je potrebno započeti pitanjem „Zašto predlažete projekat?“ (potebe zainteresovanih strana, itd.). Poštujući princip uzročnosti ako je *zašto?* uzrok, onda je *šta?* posljedica. Ono što predlažete trebalo bi da direktno korelira sa time zašto to predlažete. Predloženi ciljevi vašeg projekta treba da budu direktan odgovor na potrebe zainteresovanih strana. U okviru poziva/

tema koji se koncipiraju od vrha prema dnu, EK je jasno navela čime želi da se pozabavite. Slično tome, odgovor na *kako?* predstavlja vezu između aktivnosti koje predlažete (metodologija, resursi, itd.) i ciljeva projekta (*šta?*). Tokom evaluacije prijedloga lako se uoči ako ciljevi prijedloga ne odgovaraju direktno potrebama zainteresovanih strana ili ako je predloženo previše ili premalo aktivnosti za postizanje ciljeva, a isto se odnosi i na predložene resurse.

Slika: Uzročnost

Dosljednost u tekstu prijedloga

Veoma je lako izgubiti dosljednost u tekstu, jer pišete malo po malo tokom nekoliko sedmica ili mjeseci. S druge strane, evaluatori čitav prijedlog pročitaju za svega nekoliko sati, pa je njima lako da uoče nedosljednosti, poput: ukupan budžet predstavljen u dijelu A razlikuje se od budžeta u dijelu B prijedloga projekta.

Postizanje dosljednosti u onome što navodite kroz cjelokupan prijedlog projekta predstavlja veliki izazov, zato je potrebno da neprestano provjeravate šta ste napisali u ostalim djelovima, naročito kada se približavate roku za podnošenje, i kada pokušavate da uskladite radni mjesec po osobi i budžet sa aktivnostima i obratno. Tokom ovog procesa često je neophodno vršiti kvalitativne i kvantitativne izmjene aktivnosti, pa lako može doći do nedosljednosti u tekstu.

Primjer: Ako kao cilj projekta navedete „unapređenje vještina pisanja prijedloga projekata“, obavezno opišite aktivnosti u ostatku projektnog prijedloga kako biste to i postigli!

Edukovanje evaluatora o kriterijumima ocjenjivanja

Da biste dobili novac, vaš prijedlog treba da se uspješno takmiči sa možda nekoliko stotina drugih prijedloga pri čemu svi žele da iskoriste ista sredstva za koja se borite i vi! Imajte na umu da je konkurencija za projekte koje finansira EU najčešće žestoka. Prema tome, vaša formula uspjeha je da znate kako da svoj projektni prijedlog pretvorite u najbolji koji će evaluatori pročitati: da biste ostvarili maksimalan rezultat kod svakog evaluacionog kriterijuma. Dakle, morate znati kako da napišete svoj prijedlog projekta tako da bude nemoguće da vam evaluatori umanje ukupni rezultat; to obično znači dobijanje najviše ocjene za svaki odjeljak prijedloga. Neka vaš cilj bude da predstavite vaš prijedlog kao jedini koji zavređuje finansiranje! Da biste to postigli, vaš prijedlog mora da ima nešto zaista posebno, pa se pobrinite da ne ponavljate iste stvari kao i ostali!

Imajte na umu da evaluatori moraju da pročitaju veliki broj prijedloga. Odmah pređite na suštinu. Napišite vrlo kratak uvod ili rečenicu u kojoj se navode evaluacioni kriterijumi i pružite mjerljive i vjerodostojne dokaze zašto treba da dobijete maksimalnu ocjenu za svaki od njih. Utvrdite prioritete i redukujte količinu informacija tako da evaluatori nemaju prostora za subjektivnu procjenu.

Vaš cilj je da ispunite sve potrebne kriterijume i da u tom pogledu budete vrlo dosljedni! Olakšajte evaluatorima da vam daju visoke ocjene. Potrudite se da oni ne bi morali mnogo da rade. Nemojte da napišete premalo, obuhvatite ono što se od vas traži. Nemojte da napišete ni previše. Ne ostavljajte prostor evaluatorima da sami shvate zašto je vaš prijedlog dobar, objasnite im to sami. Ne prepuštajte ništa mašti - nemojte da pretpostavljate!

Pište jasno i koncizno, koristite činjenice i brojke

Kako da napišete upravo ono što želite da kažete? Prvo, počnite svaki pasus zaključkom date ideje. Zatim, prateći taj zaključak, fokusirajte se na pisanje rečenica koje potvrđuju sami zaključak. Isto primijenite na ostatak prijedloga kako bi bio napisan koncizno. Veoma je važno da formu teksta prilagodite tako da evaluatorima olakšate čitanje. Koristite podnaslove, uvučene pasuse, razdvajajte tekst tabelama ili slikama. Olakšajte čitaocima da razumiju vaše poruke.

Zapamtite da se svaka polovina poena u evaluaciji računa! Razmislite o završnim detaljima koji ukazuju na kvalitetan rad: prezentacija, jasan jezik, dobro organizovan sadržaj; eliminišite greške u kucanju, nedosljednosti, tekst koji je očigledno prepisan, neispravno izračunate brojke; da ne nedostaju stranice itd.

Obezbjedivanje dovoljnog nivoa detalja i dokaza

Koliko detaljno treba da pišete? Zavisí! Prilagodite količinu detalja kada opisujete rad/aktivnosti/zadatke koje treba obaviti u skladu sa: obimom projekta, vrstom projekta, nivoom iskustva u pisanju prijedloga projekata, stopom uspjeha za njihovo finansiranje i prostorom u prijavnim obrascu koji je na raspolaganju za obezbjeđivanje informacija.

Ako je ovo vaš prvi prijedlog projekta, odnosno nemate prethodnih referenci, morate obezbijediti više detalja o svakoj aktivnosti nego u slučaju da vodite projektni konzorcijum koji je već ostvario rezultate većih razmjera na međunarodnim projektima.

Za svaku aktivnost treba da dostavite analizu potreba, dovoljno detaljan opis aktivnosti da biste garantovali uticaj i opis samog uticaja.

	Primjer:	<i>„Jedan od naših mladih naučnika koji se bavi istraživanjem i razvojem provešće mjesec dana tokom prve godine projekta na Institutu X u Parizu radi obuke kako da koristi mašinu ABC.“</i>
	Analiza potreba:	<i>„Naš institut trenutno nema mašinu ABC, ali planiramo da je kupimo u prvoj godini projekta, jer je neophodno razviti dijagnostičke testove iz cilja 4.“</i>
	Opis aktivnosti:	<i>„Stoga će jedan od naših talentovanih naučnika mjesec dana analizirati DNK na institutu dr X u Parizu, neposredno prije puštanja naše mašine ABC u rad. Dr X koristi ABC 2001. godine. Ima dvije mašine, od kojih se jedna redovno koristi za obuku kolega u posjeti.“</i>
	Analiza uticaja:	<i>„Po povratku na naš institut, mladi naučnik za istraživanje i razvoj pomoći će u naručivanju nove mašine ABC i pružiti obuku o njoj upotrebi drugima kako bi se osigurala diseminacija i održivost novostechene ekspertize.“</i>

Testirajte svoje prijave u odnosu na evaluacionu tabelu

Za provjeru prijedloga trebalo bi koristiti usluge iskusnih pisaca prijedloga projekata i evaluatora. To je najbolja opcija koju možete da odaberete. Alternativno, preuzmite tabelu za samoevaluaciju sa portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere i provjerite da li ste obezbijedili **uvjerljive dokaze da ostvarite maksimalni rezultat po svakom evaluacionom kriterijumu**. Evaluacioni kriterijumi su javno dostupni. Odjeljak „kako učestvovati“ na portalu za

učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere sadrži referentne dokumente sa šablonima i obrascima, uključujući evaluaicone kriterijume. U idealnom slučaju, proučite i često postavljana pitanja evaluatora, ukoliko su dostupna, za poziv/temu koju ste odabrali. U većini slučajeva možete da ih pronađete pretraživanjem interneta.

Primjer opštih principa evaluacije za akcije istraživanja i inovacije i inovativne akcije

IZVRSNOST

Jasnoća i značaj ciljeva projekta, i mjera u kojoj su predložene aktivnosti ambiciozne i prevazilaze dosadašnja najveća dostignuća.

Kvalitet predložene metodologije, uključujući i osnovne koncepte, modele, pretpostavke, interdisciplinarne pristupe, prikladna razmatranja rodne dimenzije u istražičkom i inovacionom sadržaju, kvalitet praktikovanja otvorene nauke, upravljanje neposrednim rezultatima istraživanja i angažovanje građana, civilnog društva i krajnjih korisnika gdje je to prikladno.

UTICAJ

Kredibilitet načina ostvarivanja očekivanog učinka i uticaja navedenih u radnom programu, i vjerovatni obim i značaj doprinosa projekta.

Prikladnost i kvalitet mjera za što veći očekivani učinak i uticaj, kao što je prikazano u planu diseminacije i eksploatacije, uključujući aktivnosti komunikacija.

KVALITET I EFIKASNOST SPROVOĐENJA

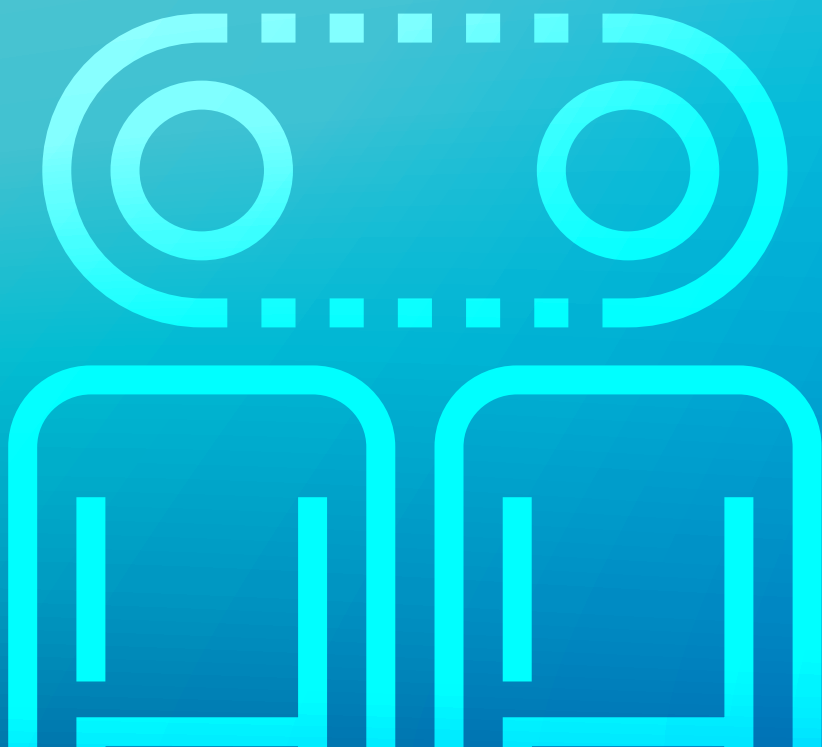
Kvalitet i efikasnost plana rada, procjena rizika, i prikladnost aktivnosti raspoređenih u radne pakete i resursa uopšteno.

Kapacitet i uloga svakog učesnika i obim do kojeg konzorcijum u cjelini objedinjuje neophodnu stručnost.

Slika: Opšta načela evaluacije za akcije istraživanja i inovacije i inovativne akcije

**Faza ugovora
o dodjeli
bесповratnih
sredstava i
implementacija
projekta**

Ukoliko ste dobili bespovratna sredstva u okviru programa Horizont Evropa - čestitamo! Prije početka rada na projektu, morate finalizovati završne korake za pripremu takozvane „faze ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava“. Ugovor o bespovratnim sredstvima dostupan je na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere u odjeljku referentni dokumenti.

Video lekcija o ugovoru o bespovratnim sredstvima dostupna na
https://www.youtube.com/watch?v=_1wywAOPdWVO

Ugovor o bespovratnim sredstvima definiše vaša prava, na primjer: *da dobijete sredstva EU, shodno uslovima definisanim samim ugovorom, koja će vam pomoći da ostvarite svoj projekat; da imate vlasništvo nad rezultatima projekta koje generišete; da zatražite izmjenu ugovora o dodjeljivanju bespovratnih sredstava (ukoliko bude potrebno). Zatim, definiše obaveze kao što su: sprovođenje projekta kako je planirano njegovim opisom; podnošenje izvještaja u vrijeme i za periode definisane ugovorom o bespovratnim sredstvima; prikazivanje amblema EU i reference na finansiranje kroz program Horizont Evropa (npr. informativni materijal, oprema finansirana bespovratnim sredstvima, glavni rezultati); i sve ostale relevantne detalje. Faza ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava mora biti završena u roku koji je utvrdila Evropska komisija.*

Tokom ove faze morate dostaviti potrebnu dokumentaciju kako bi se finalizovao sami ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava. Ona se sastoji se od formalnih sporazuma između EK i projektnog konzorcijuma, vremenskog okvira i budžeta projekta i opisa aktivnosti. Kompletan plan eksploatacije, diseminacije i komunikacije mora biti dostavljen tokom prvih šest mjeseci projekta.

Svaka obaveza tokom pripreme prijedloga ili faze pregovora treba da bude dio sporazuma o konzorcijumu koji se zaključuje prije potpisivanja ugovora o dodjeljivanju bespovratnih sredstava. Ovaj sporazum treba da sadrži sva prava i obaveze strana, uključujući: plan rada, pravo intelektualne svojine i upravljanje kvalitetom, konkretne aspekte odgovornosti, diseminacije, komunikacije unutar konzorcijuma itd.

Indikativni vremenski okvir za evaluaciju i potpisivanje ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava obično je opisan u odgovarajućem odjeljku radnog programa. Više detalja nalazi se na stranici Opis teme, u odjeljku za podršku. Naročito je relevantan onlajn priručnik, jer se cjelokupna komunikacija tokom implementacije odvija preko portala za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere za tendere.

Onlajn priručnik na portalu za učesnike o mogućnostima finansiranja i prijavljivanja na tendere
https://ec.europa.eu/info/fundingtenders/opportunities/docs/2021-2027/common/guidance/om_en.pdf

Implementacija projekta definisana je ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava i samim tim vaš opis aktivnosti u prijedlogu projekta postaje pravno obavezujući. Iskusni koordinatori obično daju partnerima početnicima smjernice u vezi sa implementacijom, kao i obrascima za izvještavanje. Međutim, najvažnija stvar u vezi sa realizacijom projekta je dobro planiranje u ranim fazama pisanja prijedloga što smanjuje propuste i povećava kvalitet rezultata.

Sušтина upravljanja projektom je upravljanje rizicima. Ovo smanjuje broj iznenađenja i vodi do boljeg razumijevanja najčešćih rezultata negativnih događaja, ali i do zadovoljstva zainteresovanih strana.

Rukovodioci projekata moraju imati proaktivan pristup u pogledu upravljanja očekivanjima i percepcije zainteresovanih strana. Aktivno uključivanje zainteresovanih strana zadržava usmjerenost projektnog tima na ciljeve i smanjuje nespornosti i nezadovoljstvo.

Kontrolni i Gantovi dijagrami⁵ su korisne alatke za praćenje učinka tokom vremena.

Sistem rasporeda troškova omogućava rukovodiocu da pozitivno i pravovremeno utiče na troškove i raspored. Kako vrijeme prolazi, smanjuje se mogućnost uticaja na troškove.

Planovi za nepredviđene situacije povećavaju mogućnost da se projekat završi na vrijeme i u okviru budžeta.

Što se tiče finansijske kontrole, najbolja praksa je konsultovanje organa za reviziju u ranim fazama „kako bi se pripremili za obaveznu ili moguću kontrolu“.

5 Jedan od najpopularnijih i najkorisnijih načina prikazivanja aktivnosti (zadataka ili događaja) prikazanih tokom vremena. S lijeve strane grafikona nalazi se lista aktivnosti, a na vrhu se nalazi prikladna vremenska skala. Svaka aktivnost je predstavljena trakom; položaj i dužina trake odražavaju datum početka, trajanje i datum završetka aktivnosti.

Bibliografija

1. Evropska komisija,
Link za više informacija
https://ec.europa.eu/info/horizon-europe_en
2. Tajne uspjeha sa projektnim prijedlozima, prof. dr Stiv Kuari (*Steve Quarrie*)
Link za više informacija
https://www.researchgate.net/publication/309680628_SECRETS_TO_SUCCESS_WITH_PROJECT_PROPOSALS
3. Kako napisati konkurentan prijedlog prijedlog za Horizont 2020, dr Šon Mekarti (*Sean McCarthy*)
Link za više informacija
<http://www.hyperion.ie/h2020-proposalhandbook.htm>
4. RTDPI Vodič za Horizont 2020, dr This Viting (*Thies Wittig*), dr Jurgen Henke (*Dr. Jurgen Henke*)
Link za više informacija
<https://slideplayer.com/slide/6362111/>
5. BSN Vodič za razvoj projekta i pisanje prijedloga, Balkanska bezbjedonosna mreža
Link za više informacija
<https://img1.wsimg.com/blobby/go/e52566f3-963d-4947-b6d6-9ca125c33af8/downloads/BSN%20Guide%20for%20project%20development%20Ver%2010.%20Augu.pdf?ver=1617914708758>
6. Praktičan vodič za Horizont Evropa, Catalyze
Link za više informacija
<https://www.catalyze-group.com/horizon-europe-guide/>
7. Horizont Evropa - osvjetljavanje puta ka inovacijama (2021-2027), EMDESK
Link za više informacija
<https://www.emdesk.com/horizon-europe>
8. Vaš autostoperski vodič za galaksiju Horizont Evropa, Martel
Link za više informacija
<https://www.martel-innovate.com/news/2021/01/20/your-hitchhikers-guide-to-the-horizon-europe-galaxy/>
9. Ukratko o Horizont Evropa, webinar evropskih istraživača
Link za više informacija
<https://www.youtube.com/watch?v=D3v2IBUYB64>
10. Razumijevanje organizacija, Čarls Handi (*Charles Handy*)
Link za više informacija
<https://www.amazon.com/Understanding-Organizations-Charles-Handy-ebook/dp/B002TJLEZA>
11. Horizont Evropa, webinar Evropske akademije za obuku
Link za više informacija
<https://www.eu-academy.eu/free-resources/webinars/>
12. Dokumenta Horizont, Science|Business
Link za više informacija
<https://sciencebusiness.net/framework-programmes/horizon-papers>

We invest in people.

www.eesp.me

